

(NIE)WIDZIALNE KOSZTY PRZEMOCY DOMOWEJ W POLSCE

WNIOSKI I REKOMENDACJE

Autorzy:

dr Izabela Grabowska (red.), Klara Dyszyńska-Przystał, dr Joanna Felczak,
dr Magdalena Kocejko, dr hab. Paweł Kubicki, Anna Ulatowska

Współpraca:

Maja Kuźmicz, Niebieska Linia – IPZ,
Daniel Przygoda, Niebieska Linia – IPZ

Szkoła Główna Handlowa w Warszawie

Warszawa, kwiecień 2025 r.

SPIS TREŚCI

Kluczowe wnioski.....	2
Rekomendacje.....	5
Wprowadzenie.....	6
Szacowanie skali i kosztów przemocy domowej – przegląd badań.....	10
Szacowanie skali zjawiska przemocy domowej w Polsce i wyzwania z tym związane.....	10
Szacowanie kosztów przemocy domowej – przegląd stosowanych metod.....	11
Dane pochodzące z rejestrów publicznych i sprawozdawczości.....	14
Dane Kancelarii Prezesa Rady Ministrów.....	15
Dane Ministerstwa Zdrowia.....	20
Dane z Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej oraz pozostałe dane w zakresie pomocy społecznej.....	25
Dane Policji, sądów i służby więziennej.....	27
Koszty przemocy domowej w ujęciu trajektorii życiowych osób doświadczających przemocy.....	31
Warianty niski i wysoki oraz związane z nimi koszty.....	45
Podsumowanie.....	48
Aneks metodyczny nr 1.....	50
Wyliczenie kosztów medycznych dla ODP.....	50
Literatura.....	54

KLUCZOWE WNIOSKI

- **Przedstawione w raporcie analizy kosztowe mają charakter wstępny, pilotażowy. Stanowi on bazę dla bardziej precyzyjnych szacunków, których zespół autorów planuje dokonywać w przyszłych działaniach badawczych.**

Przedstawione w raporcie wyliczenia to pierwsze podejście zespołu SGH do szacowania kosztów przemocy domowej w Polsce. Z racji ograniczonej dostępności danych zarówno zaproponowana metoda liczenia kosztów, jak i przeprowadzone na jej podstawie wyliczenia nie uwzględniają w pełni złożoności tego zjawiska.

Zaprezentowane w ujęciu trajektorii życiowych koszty dotyczą jedynie sytuacji gospodarstw domowych z kobietą doświadczającą przemocy, posiadającą lub nieposiadającą dzieci. Nie uwzględniono specyfiki sytuacji innych grup narażonych na przemoc domową, w tym osób starszych, z niepełnosprawnościami, osób nastoletnich/młodych dorosłych, mężczyzn czy też osób z doświadczeniem uchodźstwa/migracji. Z analizy wykluczone zostały sytuacje ekstremalne, kończące się śmiercią osób doświadczających przemocy lub stosujących przemoc, a także koszty umieszczenia dzieci w pieczy zastępczej. Mamy tym samym świadomość, że rozpoczynamy wieloletni projekt, a wraz z kolejnymi jego etapami uwzględniane będą coraz bardziej złożone aspekty liczenia kosztów przemocy.

Na tym etapie badania nie było także możliwości różnicowania kosztów w zależności od typu występującej przemocy, w związku z tym przedstawione w raporcie szacunki mają charakter łączny, nieuwzględniający np. specyficznych kosztów związanych z przemocą seksualną.

Należy także podkreślić, że stawki stosowane do szacowania kosztów przyjmowaliśmy z dużą ostrożnością, aby nie zawyżać kosztów. Przykładem takiego podejścia są np. koszty pomocy prawnej/usług prawnych. Te, które uwzględniliśmy, obejmują w głównej mierze koszty bazujące na stawkach urzędowych, a nie koszty wsparcia prywatnego – komercyjnego (poza niektórymi wskazanymi wprost przypadkami).

Wszystko to sprawia, że zaprezentowane w raporcie wyliczenia należy traktować jako punkt wyjścia do dalszych badań i analiz, a nie źródło pełnych danych o kosztach przemocy domowej.

- **Przemoc domowa generuje konkretne i mierzalne koszty zarówno z perspektywy finansów publicznych, jak i indywidualnych ścieżek życia osób jej doświadczających.**

Koszty te dotyczą bardzo różnych obszarów i można na nie patrzeć z dwóch perspektyw: systemowej (makro) i indywidualnego przebiegu życia (mikro), którą dalej określamy jako trajektorie życia jednostek.

Na poziomie makro są to koszty odnoszące się do procedury Niebieskie Karty, a także systemu ochrony zdrowia, zabezpieczenia społecznego/świadczeń pieniężnych, wymiaru sprawiedliwości i wsparcia na rynku pracy.

Na poziomie mikro koszty te odnoszą się przede wszystkim do konieczności skorzystania ze wsparcia psychologicznego, psychiatrycznego i prawnego, a także do kwestii mieszkaniowych i możliwych trudności w znalezieniu lub utrzymaniu zatrudnienia.

Mówiąc o kosztach przemocy, warto podkreślić rozległość i długotrwałość jej konsekwencji w życiu zarówno osoby bezpośrednio jej doświadczającej, jak i jej małoletnich świadków. Samo wzrastanie w rodzinie z doświadczeniem przemocy bardzo często rzutuje na rozwój dziecka, zaburzając go na wielu poziomach, co pociąga za sobą kolejne wieloletnie koszty.

- **Na podstawie dostępnych danych, zbieranych w ramach statystyki publicznej w Polsce, nie da się sporządzić pełnego wyliczenia kosztów przemocy domowej.**

Analiza zebranych danych ujawniła wyraźne luki uniemożliwiające kompleksowe oszacowanie kosztów i wymusiła zastosowanie podejścia opartego na szacunkach. W związku z tym zaproponowaliśmy metodę wykorzystującą podejście dwutorowe, gdzie obok „twardych” danych statystycznych posługujemy się modelami gospodarstw domowych i na tej podstawie szacujemy wynikające z sytuacji przemocy koszty.

Skala przemocy domowej jest niedoszacowana w statystykach publicznych z powodu czynników społeczno-kulturowych oraz trudności związanych z niejasnymi przepisami prawnymi i ich egzekwowaniem. W Polsce wiele osób doznających przemocy nie zgłasza tego faktu, czego przyczyną mogą być m.in. skomplikowane procedury i ograniczona dostępność pomocy. Ponadto, nie każda forma przemocy jest możliwa do udowodnienia lub formalnie uznawana za przestępstwo, przez co nie rejestruje się jej w statystykach. Często pozostaje także ukrytym elementem innych problemów społecznych.

- **Na podstawie analizy szacunkowej koszty przemocy domowej dla osób jej doświadczających i ich rodzin w okresie 2 lat od momentu zgłoszenia przemocy do instytucji zewnętrznych mogą wahać się od około 17 tys. zł (wariant niski) do około 188 tys. zł (wariant wysoki).**

Powyższe wyliczenia obejmują koszty finansowane zarówno ze źródeł publicznych, w tym związane ze wsparciem świadczonym przez organizacje społeczne, jak i ze źródeł prywatnych. Szacowane były w perspektywie pierwszych dwóch lat po zgłoszeniu sytuacji przemocy do instytucji zewnętrznych, w tym w szczególności po uruchomieniu procedury Niebieskie Karty.

W zależności od skali doświadczanej przemocy i czasu jej trwania koszty te mogą utrzymywać się także w dłuższej perspektywie czasowej, a nierzadko przez okres całego życia jednostki.

- **Koszty funkcjonowania systemu przeciwdziałania przemocy są w Polsce niedoszacowane.**

Widać to szczególnie w przypadku kosztów związanych z wszczynaniem i obsługą procedury Niebieskie Karty. Według naszych wyliczeń rzeczywisty koszt obsługi jednej procedury Niebieskie Karty waha się od 5,2 tys. zł (wariant wiejski/małego miasta) do 5,5 tys. zł (wariant miejski). Do tej kategorii zaliczyliśmy koszty funkcjonowania zespołów interdyscyplinarnych i grup roboczych. Wyceniliśmy także pracę specjalistów włożoną w działania związane z przemocą domową, w szczególności pracowników socjalnych, policjantów, przedstawicieli oświaty, służby zdrowia i kuratorów. Patrząc szerzej, niedoszacowanie po pierwsze wynika z tego, że część osób doświadczających przemocy jest „niewidzialna dla systemu”, czyli przemoc wobec nich nie została nigdzie oficjalnie zgłoszona i mimo że jej konsekwencje generują pewne działania, np. dla ochrony zdrowia, pomocy społecznej, edukacji itp., to nie są one jako takie identyfikowane. Po drugie, czego przykładem jest wspomniana procedura Niebieskie Karty, koszty te wchodzi w zakres etatowych działań pracowników i nie są wyodrębniane, jak np. ułamek etatu pracownika socjalnego czy dodatkowy czas pedagoga/psychologa związany z pracą z uczniem, którego wyniki lub zachowanie pogorszyły się w wyniku przemocy.

- **Istniejące metody liczenia kosztów przemocy domowej nie są możliwe do zastosowania w warunkach polskich.**

Wdrażane w innych krajach metody szacowania kosztów przemocy domowej różnią się od siebie podejściem i zakresem analizowanych skutków przemocy oraz związanych z nimi kosztów. Wymagają także dostępu do konkretnych rodzajów danych, co w przypadku krajów z ograniczonym dostępem, takich jak Polska, powoduje potrzebę opracowywania alternatywnych metod. Tak wypracowana metoda szacowania kosztów może być szczególnie przydatna do kształtowania polityki publicznej w zakresie przeciwdziałania przemocy domowej i jej skutkom.

Kluczowe informacje dotyczące kształtowania się kosztów przemocy domowej ponoszonych przez instytucje publiczne, w tym szczególnie w obszarze kosztów zdrowia i prawno-karnych, które pozyskano z danych rejestrowych:

- Nakłady budżetu państwa na realizację zadań wynikających z Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie rosły od 2020 roku – 23,2 mln zł, po 28,4 mln zł w 2023 roku, aż do 50 mln zł w 2024 roku. Jeśli natomiast kwotę z 2024 roku (50 mln zł) podzielimy przez liczbę procedur Niebieskie Karty przeprowadzonych w tym roku, wychodzi zaledwie 429 zł na jedną procedurę. To stosunkowo niewielka kwota w porównaniu do rzeczywistych kosztów obsługi każdej takiej sprawy.
- Zgodnie z danymi statystycznymi w miarę intensyfikacji reakcji prawnokarnej na przestępstwo, liczba osób, wobec których podejmowane są działania zmniejsza się. Równocześnie koszty pracy poszczególnych służb (policja, sądy, służba kuratorska, służba więzienna) w przeliczeniu na jeden przypadek wzrastają, ponieważ więcej instytucji i pracujących w nich osób jest zaangażowanych w daną sprawę (kumulują się koszty pracy policji, koszty pracy kuratorów i sądów, koszty wykonania kary). Wariant 1, zakładający głównie pracę policji, oszacowaliśmy na ok. 2,5 tys. zł. Wariant 2, zakładający wykonanie kary probacyjnej, oszacowaliśmy na ok. 15 tys. zł. Wariant 3, zakładający zaangażowanie policji, sądów i wykonanie kary pozbawienia wolności w wymiarze 1 roku, oszacowaliśmy na ok. 77,7 tys. zł.
- Liczba osób korzystających ze świadczeń zdrowotnych związanych z przemocą domową spadła z 3 933 w 2014 roku do 1 368 w 2020 roku, następnie wzrosła do 2 160 w 2023 roku. Najczęściej dotyczyły one osób w wieku od 25 do 44 lat. W analizowanym okresie struktura finansowania świadczeń związanych z przemocą domową uległa istotnym zmianom. Spadła liczba wizyt rozliczanych w ramach ryczału i stawki kapitałowej¹, a wzrosła liczba wizyt opłacanych w inny sposób. To przełożyło się na istotny wzrost kosztów świadczeń nieobjętych ryczałem i stawką kapitałową. Nastąpił również znaczny wzrost kosztów związanych z opieką psychiatryczną i leczeniem uzależnień. Wskazuje to na rozległość i dolegliwość długoterminowych konsekwencji przemocy.
- W latach 2013-2023 odnotowano łącznie 10 478 wizyt z rozpoznaniem potencjalnie związanymi z przemocą domową. Najczęściej diagnozy obejmowały schizofrenię paranoidalną (11,05% wizyt), uzależnienie od alkoholu (6,26%), powierzchowne urazy głowy (6,22%) oraz otwarte rany głowy (4,42%).
- Analiza porównawcza pacjentów, którzy w 2013 roku korzystali ze świadczeń związanych z przemocą domową, wskazuje na jej długofalowe konsekwencje zdrowotne. Osoby te w kolejnych latach częściej korzystały z opieki zdrowotnej, szczególnie z opieki psychiatrycznej i leczenia uzależnień oraz ratownictwa medycznego.

¹ Stawka kapitałowa to kwota, jaką Narodowy Fundusz Zdrowia wypłaca rocznie na każdego pacjenta, który jest zarejestrowany u świadczeniodawcy w zakresie podstawowej opieki zdrowotnej. Stawka kapitałowa jest korygowana w zależności od grupy wieku pacjenta lub choroby przewlekłej.

REKOMENDACJE

Na podstawie przeprowadzonych analiz możliwe jest sformułowanie wstępnych rekomendacji dotyczących zarówno finansowania systemu przeciwdziałania przemocy domowej w Polsce, jak i sposobu zbierania danych umożliwiających określenie skali zjawiska i związanych z nim kosztów. Należy jednak wyraźnie podkreślić, że dokładny zakres rekomendacji powinien być dookreślony w efekcie dalszych badań.

- **Zwiększenie systemowego finansowania przeciwdziałania przemocy domowej w Polsce, uwzględnienie faktycznych kosztów związanych z prowadzeniem tych działań przez instytucje publiczne i organizacje pozarządowe.**

Przedstawione w raporcie szacunki pokazują, że system finansowania przemocy domowej jest w Polsce niedofinansowany, w szczególności w zakresie wyceny pracy pracowników systemu pomocy społecznej. Precyzyjne wskazanie skali i zakresu tego dofinansowania wymaga dalszych badań i analiz.

- **Rozwijanie metody liczenia kosztów przemocy domowej w Polsce, a także ich monitorowania w dłuższej perspektywie czasowej.**

Zaproponowana w raporcie metoda ma charakter wstępny i wymaga dalszych prac pozwalających uwzględnić w pełni złożoność zjawiska przemocy domowej. Konieczne są zwłaszcza dalsze prace nad kształtem kwestionariusza dla specjalistów pozwalającego szacować koszty na poziomie mikro, w trajektoriach (przebiegu) życia osób doświadczających przemocy. Docelowo, w procesie kształtowania metody pomiaru kosztów, warto rozważyć także uwzględnienie perspektywy osób doświadczających przemocy, a nie tylko specjalistów.

- **Wypracowanie kompleksowego i skoordynowanego systemu zbierania danych dotyczących przemocy domowej w Polsce, który umożliwi faktyczne określenie skali zjawiska i jego kosztów.**

Podjęta w ramach prac nad raportem próba pozyskania danych publicznych z różnych źródeł pokazała, że dostępne dane dotyczące przemocy są fragmentaryczne i trudne do połączenia w spójną całość. Konieczne jest więc wypracowanie takiego systemu zbierania danych, który uwzględni międzysektorowy charakter polityki przeciwdziałania przemocy, a także złożoność samego zjawiska.

- **Wprowadzenie w statystyce publicznej jednoznacznej identyfikacji przypadków związanych z przemocą domową.**

Dane dotyczące przemocy domowej nie zawsze są możliwe do zidentyfikowania w statystyce publicznej. Niezbędne jest zwłaszcza umożliwienie: identyfikowania pacjentów (w danych NFZ/MZ), u których stwierdzono występowanie przemocy domowej, a także określania (na poziomie krajowych zestawień zbiorczych), jakie świadczenia w ramach pomocy społecznej otrzymywały osoby doświadczające przemocy domowej.

WPROWADZENIE

Przedstawiamy Państwu raport, który jest efektem współpracy Niebieskiej Linii Instytutu Psychologii Zdrowia Polskiego Towarzystwa Psychologicznego (dalej: Niebieska Linia IPZ) oraz Szkoły Głównej Handlowej w Warszawie (dalej: SGH). Porozumienie między Niebieską Linią IPZ a SGH zostało podpisane 4 lipca 2024 roku, a jednym z jego podstawowych celów było podjęcie prac nad szacowaniem kosztów przemocy domowej. Wkład zespołu Niebieskiej Linii IPZ to wieloletnie doświadczenie, dane jakościowe i wiedza ekspercka w temacie przemocy domowej, natomiast SGH w ramach partnerstwa udostępniło zespół badawczy specjalizujący się w analizach kosztów polityk publicznych.

Uzasadnieniem dla podpisania porozumienia było przekonanie, że koszty przemocy domowej i systemu jej przeciwdziałania są w naszym kraju nieznane, niedoszacowane. W związku z tym można sądzić, że w zakresie profilaktyki przemocy domowej, interwencji oraz pracy z osobami pokrzywdzonymi i stosującymi przemoc domową mamy jako kraj wiele do poprawy. Ta umowna przestrzeń wymagałaby większej uwagi opinii publicznej i przede wszystkim polityków oraz władz, a w dalszej kolejności – nowych rozwiązań politycznych. Co nie oznacza rzecz jasna, że temat przemocy jest nieobecny w polskich mediach i pracach legislacyjnych rządu. Dostrzega się jednak przede wszystkim społeczny wymiar problemu.

Swego rodzaju luką badawczą i poznawczą jest natomiast wymiar ekonomiczny zjawiska przemocy, w tym związane z nią koszty. Mamy nadzieję, że raport, wypełniając tę przestrzeń, pokazuje, jak dużo tracimy z powodu przemocy domowej – nie tylko w wymiarze ludzkim i społecznym, ale również ekonomicznym – i uświadamia, że działania związane z ograniczaniem przemocy należy traktować jako potrzebną i opłacalną dla wszystkich inwestycję. Dodatkowym efektem prac nad raportem jest wskazanie luk w statystyce publicznej, które utrudniają ocenę skali i konsekwencji przemocy domowej.

Na potrzeby raportu przemoc definiujemy zgodnie z art. 2 Ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy domowej (Dz. U. z 2024 r. poz. 424. 834) (patrz ramka poniżej).

Przemoc domowa to „jednorazowe albo powtarzające się umyślne działanie lub zaniechanie, wykorzystujące przewagę fizyczną, psychiczną lub ekonomiczną, naruszające prawa lub dobra osobiste osoby doznającej przemocy domowej, w szczególności: a) narażające tę osobę na niebezpieczeństwo utraty życia, zdrowia lub mienia, b) naruszające jej godność, nietykalność cielesną lub wolność, w tym seksualną, c) powodujące szkody na jej zdrowiu fizycznym lub psychicznym, wywołujące u tej osoby cierpienie lub krzywdę, d) ograniczające lub pozbawiające tę osobę dostępu do środków finansowych lub możliwości podjęcia pracy lub uzyskania samodzielności finansowej, e) istotnie naruszające prywatność tej osoby lub wzbudzające u niej poczucie zagrożenia, poniżenia lub udręczenia, w tym podejmowane za pomocą środków komunikacji elektronicznej” (Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy domowej, Dz. U. z 2024 r. poz. 424. 834).

Warto podkreślić, że tak definiowana przemoc często umyka oficjalnym statystykom, nie jest bowiem często zgłaszana i rejestrowana. Jest to pierwsze istotne ograniczenie związane z wyliczaniem kosztów przemocy, które wpływa na niedoszacowanie skali zjawiska. Drugim, o którym chcielibyśmy wspomnieć we wstępie, jest brak adekwatnego do potrzeb wsparcia. Powoduje to, że o części kosztów możemy mówić jedynie jako o tych potencjalnie ponoszonych, a w jeszcze innych kategoriach kosztów zamiast wydatków ze środków publicznych pojawiają się wydatki ponoszone ze środków prywatnych.

Mając świadomość powyższych ograniczeń, proces analityczny przyjęty w tym raporcie ma charakter mieszany i składa się z dwóch ścieżek: makro i mikro (patrz Rysunek 1). Ścieżki te łączą się ze sobą i zasilają w dane.

Rysunek 1. Przyjęte podejście do szacowania kosztów

Źródło: opracowanie własne.

W ramach ścieżki makro wystąpiliśmy do kluczowych instytucji publicznych działających w obszarze przemocy domowej z wnioskami o udostępnienie danych, którymi dysponują, mających znaczenie dla szacowania kosztów przemocy domowej. Wnioski procedowane były w trybie dostępu do informacji publicznej (patrz Rysunek 2). Dane pozyskaliśmy od następujących instytucji: Kancelaria Prezesa Rady Ministrów, Ministerstwo Zdrowia, Ministerstwo Edukacji Narodowej, Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, Ministerstwo Sprawiedliwości, Prokuratura, Centralny Zarząd Służby Więziennej. Tak zebrane dane zostały uzupełnione o ogólnodostępne źródła, w szczególności Sprawozdania z realizacji Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie.

Rysunek 2. Dane zbierane w ramach ścieżki makro

	MINISTERSTWO ZDROWIA	Koszty świadczeń medycznych oznaczonych kodami ICD-10 sugerującymi przemoc domową.
	MINISTERSTWO RODZINY, PRACY I POLITYKI SPOŁECZNEJ	Dane w zakresie udzielanych świadczeń.
	KANCELARIA PREZESA RADY MINISTRÓW	- Dane dotyczące wykonania procedur Niebieskie Karty. - Dane z Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie z lat 2013-2022.
	MINISTERSTWO EDUKACJI NARODOWEJ	Dane dotyczące procedur Niebieskie Karty wszczętych przez jednostki oświatowe.

**MINISTERSTWO
SPRAWIEDLIWOŚCI**

- Dane dotyczące kosztów sądowych, kar, osądzeń.

**PROKURATURA
KRAJOWA**

- Dane dotyczące realizowanych postępowań

SUŻBA WIĘZIENNA

- Dane dotyczące wykonanych orzeczeń

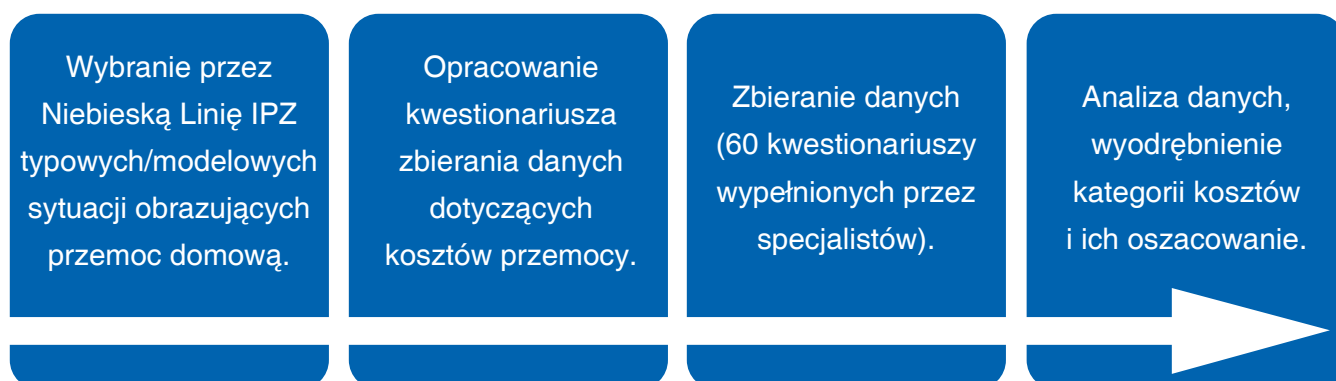
POLICJA

- Dane dotyczące postępowań i interwencji

Źródło: opracowanie własne.

Udostępnione dane miały różny poziom szczegółowości i nie dostarczyły wystarczających informacji do oszacowania kosztów przemocy domowej w części obszarów. Z tego powodu zdecydowaliśmy o uruchomieniu ścieżki mikro o charakterze jakościowym i eksperckim. W ramach tej ścieżki informacje, których nie dostarczyły dane zebrane w ramach ścieżki makro zostały uzupełnione w ramach analiz studiów przypadków zidentyfikowanych przez Niebieską Linie IPZ jako najczęściej występujące sytuacje. Analizy studiów przypadków przybrały formę kwestionariuszy wypełnianych przez specjalistów pracujących z daną rodziną wytypowaną do studium przypadku, głównie przez specjalistów Niebieskiej Linii IPZ oraz Ośrodka Pomocy Społecznej (OPS) Warszawa-Wola (patrz Rysunek 3). W efekcie możliwe było oszacowanie kosztów w różnych domenach życia osób doświadczających przemocy, korzystając, zarówno z danych pochodzących z rejestrów publicznych, studiów przypadków, uzupełnionych o autorskie analizy kosztowe.

Rysunek 3. Procedura analityczna przyjęta dla ścieżki mikro

Źródło: opracowanie własne.

W efekcie raport jest przeglądem dostępnych źródeł mówiących o kosztach przemocy (ścieżka makro) i propozycją autorskiego modelu ich liczenia w odniesieniu do gospodarstwa domowego, którego członkowie doświadczają przemocy domowej (ścieżka mikro). W poszczególnych rozdziałach raportu zawarto szczegóły metodologiczne obu ścieżek.

Prace nad niniejszym raportem były możliwe dzięki dwóm grantom badawczym przyznanych przez Szkołę Główną Handlową w Warszawie. Pierwszym z nich jest rektorski grant zamawiany pn. „Koszty przemocy domowej w Polsce” pod kierownictwem dr Izabeli Grabowskiej, a drugim grant „Koszty przemocy domowej” pod kierownictwem dr Magdaleny Kocejko, przyznany w ramach projektu „Rozwój potencjału badawczego SGH dla trwałego wzrostu oraz odpornych społeczeństw” dofinansowanego ze środków Ministra Nauki w ramach Programu Regionalna Inicjatywa Doskonałości.

Autorzy raportu pragną podziękować za wsparcie przy realizacji prac badawczych następującym osobom:

- **Pani Katarzynie Chilimończyk** – kierownicze działu przeciwdziałania przemocy domowej Ośrodka Pomocy Społecznej dla Dzielnicy Wola w Warszawie;
- **Pani Annie Boguckiej** – głównej specjalistce w Departamencie do Spraw Równego Traktowania w Kancelarii Prezesa Rady Ministrów;
- **Panu Jackowi Krukowskiemu** – przewodniczącemu Zespołu Interdyscyplinarnego dla Dzielnicy Włochy w Warszawie;
- **Pani Magdalenie Uciniek** – kierownicze Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Chynowie.

SZACOWANIE SKALI I KOSZTÓW PRZEMOCY DOMOWEJ – PRZEGLĄD BADAŃ

W poniższej części raportu przedstawiliśmy wyniki przeprowadzonego przeglądu literatury. Na podstawie dostępnych źródeł staraliśmy się pokazać wyzwania związane z szacowaniem skali przemocy domowej w Polsce. Dokonaliśmy także analizy wypracowanych już metod liczenia kosztów przemocy domowej oraz podjęliśmy próbę ich kategoryzacji.

Szacowanie skali zjawiska przemocy domowej w Polsce i wyzwania z tym związane

Głównym źródłem informacji na temat skali występowania przemocy domowej w Polsce jest liczba wszczętych procedur Niebieskie Karty. Według badań 90% osób dotkniętych przemocą domową, które korzystały z pomocy jakichkolwiek służb, instytucji czy organizacji, było na jakimś etapie objętych działaniem tej procedury. W 2023 roku wszczęto 54 tys. procedur Niebieskie Karty. Większość osób doświadczających przemocy stanowiły kobiety (51,6 tys.), małoletnich osób doświadczających przemocy było 17 tys., najmniejszą grupę osób doświadczających przemocy stanowili mężczyźni, których było niespełna 9,2 tys.

Ekspertki zwracają jednak uwagę na niski stopień zgłaszania przemocy, więc liczby te prawdopodobnie nie oddają w pełni skali przemocy domowej w Polsce. Widać to chociażby, kiedy porównuje się powyższe dane z dostępnymi wynikami badań ankietowych. Według danych z „Ogólnopolskiej diagnozy zjawiska przemocy w rodzinie” z 2019 roku 57% Polaków przynajmniej raz w życiu doświadczyło jakiejś formy przemocy w rodzinie, a 47% osób doświadczyło jej więcej niż raz. 53% osób deklarowało, że przynajmniej raz doświadczyło w rodzinie przemocy psychicznej, a 23% – fizycznej. Raport z „Europejskiego badania przemocy uwarunkowanej płcią” podaje, że 19,6% kobiet w Polsce doznało ze strony obecnego lub byłego partnera zachowań o charakterze przemocowym². Prawie wszystkie ankietowane (19,2%) doświadczyły w związku przemocy psychicznej, nieco ponad połowa (11,1%) – przemocy fizycznej. Podobnie jak w większości dostępnych badań kobiety najrzadziej zgłaszały przemoc seksualną (3,5%)³. Według badania przeprowadzonego w 2023 roku przez fundację Dajemy Dzieciom Siłę 31% dzieci i nastolatków przynajmniej raz doświadczyło w swoim życiu przemocy ze strony bliskiego dorosłego, a 14% było świadkami przemocy w domu⁴. W badaniu przeprowadzonym w jednej z gmin wiejskich w województwie zachodniopomorskim 40% seniorów zgłosiło doświadczanie przemocy ze strony członka rodziny⁵. Warto jednak podkreślić, że proste porównania nie są tutaj możliwe – w poszczególnych badaniach stosowano różne metody pomiaru, różny był też sposób konstruowania pytań, co znajduje odzwierciedlenie w wynikach. Widać jednak wyraźnie, że niezależnie od przyjętych metod badania wskazują znacznie większą skalę zjawiska niż wynikałoby to z danych dotyczących wszczętych procedur Niebieskie Karty, a więc oficjalnych statystyk.

W szacowaniu skali przemocy domowej w Polsce dodatkową trudność wprowadzają kwestie terminologiczne. Warto tutaj wskazać chociażby kwestię zmiany w 2023 roku polskiej ustawowej definicji i przejście z kategorii „przemoc w rodzinie” do kategorii „przemoc domowa”. Ponadto, na

2 Więcek-Durańska, A., Szuszman, K., *Europejskie badanie przemocy uwarunkowanej płcią (GDV) raport z badań polskich* (Warszawa: Eurostat, 2024), 6.

3 Ibidem.

4 Makaruk, K., Drabarek, K., Popyk, A., Wójcik, S., *Diagnoza przemocy wobec dzieci w Polsce 2023* (Warszawa: Fundacja Dajemy Dzieciom Siłę, 2023), 6.

5 Kołodziejczak, S., Terelak, A., Bulsa, M., *Domestic violence against seniors in rural areas of West Pomerania, Poland*. Ann Agric Environ Med. 2019; 26(1): 92–96. doi: 10.26444/aaem/92208, 93.

podstawie analizy dostępnych danych pochodzących z raportów krajowych i międzynarodowych, a także z literatury akademickiej można stwierdzić, że przemoc domowa łączy się z innymi kategoriami przemocy, takimi jak przemoc ze strony partnera/partnerki, przemoc ze względu na płeć, wiek (w tym przemoc wobec dzieci) czy niepełnosprawność.

Przemoc domowa pozostaje w statystykach publicznych zjawiskiem niedoszacowanym. Z przedstawionych wyżej danych wynika, że w Polsce zjawisko to pozostaje w dużej mierze ukryte, a wiele osób doświadczających przemocy nie zgłasza się po pomoc. Mogą na to wpływać chociażby stopień skomplikowania procedur, dostępność form pomocy i ich zakres. Ponadto, nie każda przemoc jest prawidłowo zdiagnozowana czy też może nie być uznana za przestępstwo, przez co umyka statystykom. Ogromną rolę w kwestii gotowości ujawnienia krzywdy odgrywają funkcjonujące w danym społeczeństwie przekonania, mity i stereotypy. Często przy okazji próby ujawnienia dochodzi do tzw. wtórnej wiktymizacji osób doświadczających przemocy, co generuje kolejne koszty psychiczne, ale także ekonomiczne.

Podczas szacowania skali przemocy domowej w poszczególnych krajach, w tym także w Polsce, znaczenie mają także czynniki o charakterze społeczno-kulturowym: takie samo zachowanie może w jednym społeczeństwie być postrzegane jako naganne, podczas gdy w innym zostanie uznane za normę. Ponadto, na to, czy przemoc jest zgłaszana, wpływa także umiejętność rozpoznania sytuacji jako przemocowej. Problem trudności w rozpoznaniu jest szczególnie widoczny w przypadku grup wrażliwych, takich jak dzieci, osoby z niepełnosprawnością intelektualną czy chorobami neurodegeneracyjnymi. Do powyższych czynników należy dodać także obawę przed stygmatyzacją i poczucie wstydu wśród osób doświadczających przemocy⁶⁷, co może wpływać na wyniki prowadzonych badań ankietowych i w efekcie zaniżać statystyki. Ponadto, podczas prowadzenia badań dotyczących przemocy szczególne znaczenie mają kwestie etyczne, w tym przede wszystkim kwestia świadomej zgody na udział w badaniu. W przypadku osób, które nie mogą takiej zgody udzielić samodzielnie (dzieci, osoby ubezwłasnowolnione), robi to opiekun prawny. Możliwe są więc sytuacje, w których to on jest sprawcą przemocy i z oczywistych względów nie udzieli takiej zgody.

Badania pokazują także, że przemoc staje się bardziej powszechna w sytuacjach kryzysowych. Taką sytuacją była pandemia Covid-19. W tym czasie zanotowano znaczny wzrost przemocy względem partnerów i dzieci⁸. Restrykcje związane z lockdownem nasiliły przemoc i utrudniły jej doświadczającym korzystanie ze wsparcia instytucji i organizacji, a także odejście od sprawcy przemocy⁹. Instytucje zajmujące się wsparciem w wychodzeniu z sytuacji przemocy często miały limity przyjęć lub były w tym czasie zamknięte¹⁰. Z racji ograniczonych kontaktów społecznych zmniejszyło się również prawdopodobieństwo zauważenia przemocy przez osoby postronne.

Przeprowadzona powyżej analiza pokazuje, że szacowanie skali zjawiska przemocy domowej w Polsce jest zadaniem złożonym i niełatwym. Składają się na to czynniki związane zarówno ze sposobem zbierania i raportowania danych na ten temat czy sposobem definiowania zjawiska, jak i te o charakterze psychologicznym i społeczno-kulturowym.

Szacowanie kosztów przemocy domowej – przegląd stosowanych metod

Przeprowadzona na potrzeby niniejszego raportu analiza pokazała, że liczba dostępnych publicznie źródeł mówiących o kosztach przemocy domowej nie jest duża, a przeważająca ich

6 O przemocy wobec seniorów - posiedzenie Komisji Ekspertów ds. Osób Starszych, dostęp 1.03.2025, <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/o-przemocy-wobec-senior%C3%B3w-posiedzenie-komisji-ekspert%C3%B3w-ds-os%C3%B3b-starszych>.

7 Kennedy, A. C., & Prock, K. A. (2018). "I Still Feel Like I Am Not Normal": A Review of the Role of Stigma and Stigmatization Among Female Survivors of Child Sexual Abuse, Sexual Assault, and Intimate Partner Violence. *Trauma, Violence, & Abuse*, 19(5), 512-527. <https://doi.org/10.1177/1524838016673601>.

8 Mahase, E., *Covid-19: EU states report 60% rise in emergency calls about domestic violence*, BMJ 2020; 369 dostęp 20.02.2025, doi: <https://doi.org/10.1136/bmj.m1872>

9 "How the COVID-19 lockdowns affected the domestic abuse crisis", dostęp 20.02.2025, <https://www.ukri.org/who-we-are/how-we-are-doing/research-outcomes-and-impact/esrc/how-the-covid-19-lockdowns-affected-the-domestic-abuse-crisis/>.

10 „Covid-19 and gender-based violence”, dostęp 20.02.2025, https://eige.europa.eu/newsroom/covid-19/gender-based-violence?language_content_entity=en.

część to publikacje ministerstw i organizacji rządowych lub międzynarodowych. Ponadto, wiele źródeł jest dostępnych tylko stacjonarnie, za opłatą lub jedynie w językach narodowych autorów (np. hiszpański, niemiecki, fiński)¹¹. Warto także zaznaczyć, że spora część dostępnych analiz, które podejmują próbę szacowania kosztów przemocy domowej, była realizowana dekady temu (początek lat 2000 lub lata 90. XX wieku), co rodzi pytania o aktualność przyjętych w nich podejść. Znaczenie tutaj może mieć chociażby kwestia definiowania przedmiotu badania. Obecnie większość badaczy skupia się nie tyle na ogólnie ujmowanej przemocy domowej, ile przemocy wobec kobiet (*gender-based violence*), dzieci (*violence against children/child abuse*) lub przemocy ze strony partnera (*intimate partner violence*). Skutkuje to koncentracją na różnych aspektach zjawiska, co ma znaczenie także z perspektywy wygenerowanych przez sytuację przemocy kosztów. Dodatkowo, niektóre badania skupiają się na kosztach bezpośrednich ponoszonych przez system,^{12,13} podczas gdy inne analizują również koszty związane z cierpieniem i utraconą produktywnością.

Przegląd badań pokazał także, że większość z nich miała charakter jednorazowy, a badania powtarzane z wykorzystaniem takiej samej metodyki pojawiały się sporadycznie. W przypadku badań prowadzonych przez agencje rządowe i organizacje międzynarodowe zdarzały się jednak analizy prowadzone w dłuższej perspektywie czasowej, a więc powtarzalne.

W badaniach, do których udało nam się dotrzeć, stosowane są różnorodne metody – od sposobu szacowania rozpowszechnienia przemocy do sposobu wyceny jej skutków. Liczba incydentów i osób doświadczających przemocy jest najczęściej szacowana z użyciem badań ankietowych (optymalnie, by dotyczyły one dużej liczby osób¹⁴) lub danych instytucjonalnych (dane na temat wykorzystywania świadczeń dla osób doświadczających przemocy). Niestety obie z tych metod nie są doskonałe i w efekcie dokładne oszacowanie skali przemocy jest trudne. Pojawiały się również mniej standardowe metody szacowania skali przemocy, takie jak tworzenie modeli opisujących dynamikę w gospodarstwach domowych¹⁵, w ostatnich latach metoda ta nie jest jednak powszechnie stosowana.

W zależności od metody autorzy podczas szacowania kosztów posługują się różnymi rodzajami danych. Do najczęściej wykorzystywanych należą dane z rejestrów (placówek opieki zdrowotnej, sądów itp.) oraz wyniki badań ankietowych. Autorzy posiłkują się również wywiadami – zarówno z osobami doświadczającymi przemocy, jak i specjalistami bezpośrednio ich wspierającymi. Co ważne, badania ankietowe wykorzystywane w analizach mają bardzo różne skale. Istnieją zarówno badania na reprezentatywnych próbach dla całej populacji, jak i małe badania będące bardziej studiami przypadków. Warto w tym miejscu zwrócić uwagę, że w przypadku danych pochodzących z rejestrów publicznych problematyczne może być powiązanie kosztów z wystąpieniem przemocy, jeśli świadczenie nie jest kierowane wyłącznie do osób tej przemocy doświadczających.

Do szacowania kosztów przemocy domowej nierzadko wykorzystywane są metody znane z pokrewnych dziedzin, takie jak „Metoda ekonomicznych i socjalnych kosztów przemocy” (ang. *The Economic and Social Costs of Crime*)¹⁶ czy metody stosowane powszechnie w ekonomii zdrowia.

W przypadku kosztów bezpośrednich, ponoszonych przez system pomocy, do metod należy zliczanie kosztów występujących w różnych rejestrach. Możliwe jest także wyliczenie kosztu przypadającego na jednostkę, a następnie przemnożenie go przez liczbę osób doświadczających przemocy. Koszty mogą być również szacowane z użyciem ankiet lub wywiadów/konsultacji z osobami, które udzielają wsparcia¹⁷.

11 European Institute for Gender Equality, *The costs of gender-based violence in the European Union*, (Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2021), 26-27.

12 Ruschmeier, R., Ornig, N., Gordon, J., Himbert, E., Ogarev, A., Weis, S., *Kostenstudie zum Hilfesystem für Betroffene von häuslicher und geschlechtsspezifischer Gewalt*, (Berlin: Bundesministerium für Familie, Senioren, Frauen und Jugend, 2023).

13 Siltala, H., Hisasue, T., Hietamäki, J., Saari, J., Laajasalo, T., October, M., Laitinen, H.L., Raitanen, J., *Domestic violence-related use of services and the resulting costs in health, social and legal services*, (Helsinki: Prime Minister's Office, 2023).

14 Skaperdas, S., Soares, R., Willman, A., Miller, S.C., *The costs of violence*, (Washington: Social Development The World Bank, 2009), 61.

15 Ribero, R., Sánchez, F., *Determinants, effects and costs of domestic violence*, (CEDE, 2005), ISSN 1657-7191, 10.

16 Oliver, R., Alexander, B., Roe, S., Wlasny, M., *The economic and social costs of domestic abuse*, (Home Office: 2017), 5.

17 Skaperdas, S., Soares, R., Willman, A., Miller, S.C., *The costs of violence*, (Washington: Social Development The World Bank, 2009), 65.

Do metod szacowania kosztów ponoszonych bezpośrednio przez system zaliczyć można:

- metodę bezpośredniej księgowości, w której dodaje się iloczyny kosztów jednostkowych świadczeń i częstość ich wystąpienia¹⁸,
- oszacowanie kosztu przypadającego na jedną osobę doświadczającą przemocy domowej i pomnożenie go przez liczbę osób doświadczających przemocy,
- badania ankietowe skierowane do osób, które dostarczają usług osobom doświadczającym przemocy (np. policjanci, lekarze, pracownicy społeczni), lub do samych osób doświadczających przemocy¹⁹,
- konsultacje lub wywiady z osobami dostarczającymi usług skierowanych do osób doświadczających przemocy²⁰,
- metodę proporcjonalną, polegającą na oszacowaniu części całkowitych kosztów dostawców usług, związanych z przemocą domową, i zsumowaniu wyników dla wszystkich dostawców²¹,
- bazowanie na przeszłych badaniach.

Większe skomplikowanie metodyczne występuje w przypadku szacowania kosztów związanych z utraconą produktywnością i doświadczanym cierpieniem. Przemoc domowa nie jest jednorazowym wydarzeniem, ale występuje na przestrzeni czasu²², to zaś istotnie wpływa na koszty i powinno być uwzględniane w analizie. Do metod szacowania niematerialnych kosztów, takich jak wartość cierpienia, należą metody wyceny warunkowej (ang. *contingent valuation methodologies*), np. metoda gotowości do zapłaty (ang. *willingness-to-pay method*). W jednym z przeanalizowanych źródeł do oceny obrażeń odniesionych w wyniku przemocy domowej wykorzystywano wyceny wartości analogicznych urazów otrzymane w badaniach dotyczących wypadków samochodowych²³. Aby oszacować cierpienie czy pogorszenie jakości życia, często zakłada się pewne wartości (ujemne) dla danych doświadczeń i uwzględnia prawdopodobieństwa ich wystąpienia. Wykorzystuje się również wskaźnik QALY²⁴ (ang. *quality-adjusted life year*). Do szacowania kosztów w przypadku obszarów, na które mają wpływ różne czynniki, takich jak np. utrata dochodów, używa się również metod ekonometrycznych^{25,26} i modelowania matematycznego.

WIDAĆ ZATEM WYRAŹNIE, ŻE NIE ISTNIEJE JEDNA METODA SZACOWANIA KOSZTÓW PRZEMOCY DOMOWEJ, A TE STOSOWANE RÓŻNIĄ SIĘ PODEJŚCIEM, ZAKRESEM ANALIZOWANYCH SKUTKÓW PRZEMOCY I ZWIĄZANYCH Z NIMI KOSZTÓW.

18 Ibidem, 65.

19 Ibidem, 65-66.

20 Ibidem, 65.

21 Ibidem, 66.

22 Oliver, R., Alexander, B., Roe, S., Wlasny, M., *The economic and social costs of domestic abuse*, (Home Office: 2017), 5.

23 Skaperdas, S., Soares, R., Willman, A., Miller, S.C., *The costs of violence*, (Washington: Social Development The World Bank, 2009), 67.

24 Oliver, R., Alexander, B., Roe, S., Wlasny, M., *The economic and social costs of domestic abuse*, (Home Office: 2017), 8.

25 Skaperdas, S., Soares, R., Willman, A., Miller, S.C., *The costs of violence*, (Washington: Social Development The World Bank, 2009), 66.

26 Ribero, R., Sánchez, F., *Determinants, effects and costs of domestic violence*, (CEDE, 2005), ISSN 1657-7191, 8-9.

DANE POCHODZĄCE Z REJESTRÓW PUBLICZNYCH I SPRAWOZDAWCZOŚCI

W pierwszym etapie zbierania dostępnych danych zwróciliśmy się do publicznych gestorów danych, w trybie dostępu do informacji publicznej, z prośbą o udostępnienie tych, które mogą mieć znaczenie dla liczenia kosztów przemocy domowej w Polsce. Udostępnione dane dotyczyły różnych obszarów, a dostępność rozkładu poszczególnych danych ze względu na: płeć, grupy wieku, układ terytorialny (województwa, miasto/wieś) była bardzo ograniczona – za wyjątkiem danych z Ministerstwa Zdrowia (Narodowy Fundusz Zdrowia). Dostępne dane dotyczyły zwykle okresu kilku lat, maksymalnie od 2013 roku do 2023 roku. Zakres pozyskanych danych od poszczególnych gestorów wskazujemy w poniższej tabeli.

Tabela 1. Zakres i gestorzy danych w zakresie przemocy domowej

GESTOR DANYCH	SKRÓT	ZAKRES DANYCH	PRZEKROJE
MINISTERSTWO ZDROWIA	dane NFZ	Liczba pacjentów, liczba wizyt, wycena wg kategorii świadczeń dla osób otrzymujących świadczenia medyczne z kodami ICD-10 sugerującymi przemoc domową oraz dla grupy kontrolnej	wiek, płeć, grupy wieku, miasto/wieś, lata 2013-2022, województwa
MINISTERSTWO RODZINY, PRACY I POLITYKI SPOŁECZNEJ	MRPiPS	świadczenia pieniężne, niepieniężne, infrastruktura wsparcia, liczba osób i rodzin otrzymujących wsparcie z tytułu przemocy	lata 2013-2022, województwa
KANCELARIA PREZESA RADY MINISTRÓW	KPRM	dane ze sprawozdań z KPPPD, w tym w szczególności dane dotyczące realizacji procedur NK	lata 2013-2022
MINISTERSTWO EDUKACJI NARODOWEJ	MEN	liczba procedur NK wszczętych przez jednostki oświatowe, stopień przygotowania kadry oświatowej do pracy z młodzieżą doświadczającą przemocy	-
POLICJA		interwencje, postępowania wszczęte, przestępstwa stwierdzone, liczba podejrzanych	lata 2013-2021, województwa
SUŻBA WIĘZIENNA	CZSW	wykonane orzeczenia (par. 206-211 kk): prawomocne/nieprawomocne, tymczasowe aresztowania	lata 2013-2024
MINISTERSTWO SPRAWIEDLIWOŚCI	MS	skazania z tytułu przemocy domowej (par. 207 kk), osądzienia z tytułu przemocy domowej, liczba osób objętych wsparciem z tytułu przemocy domowej	wiek, płeć, lata 2013-2023, miejsce popełnienia przestępstwa
PROKURATURA KRAJOWA		liczba osób, w stosunku do których wnioskowano o tymczasowe aresztowanie w związku z postępowaniem z art. 206-211 kk	lata 2013-2023

Źródło: opracowanie własne.

Poniżej opisujemy po kolei zbiory danych, które udało nam się pozyskać, ze wskazaniem kluczowych tendencji w kształtowaniu się zjawisk, objętych monitorowaniem w ramach dostępnych baz, oraz ograniczeń związanych z dostępnością danych i ich interpretacją.

Dane Kancelarii Prezesa Rady Ministrów

Zakres dostępnych danych

KPRM jako jednostka odpowiedzialna za realizację Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie/Domowej (od 2024 r.)²⁷ udostępniła dane, które mogą być podstawą analizy kosztowej. Dane te dotyczą liczby osób i rodzin objętych Niebieską Kartą (NK) oraz środków na czynności związane z przeciwdziałaniem przemocy domowej i reagowaniem na nią.

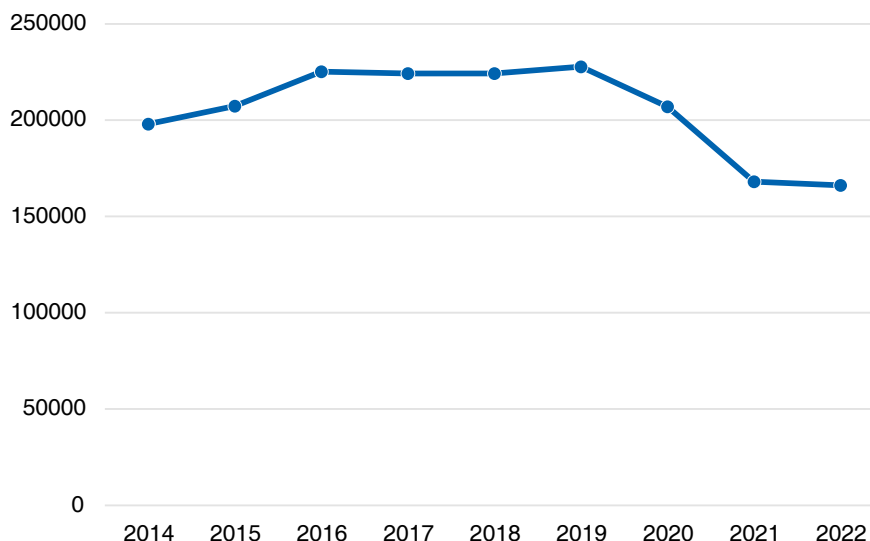
Udostępnione dane dotyczą w szczególności:

- liczby osób dotkniętych przemocą,
- liczby rodzin objętych działaniami w ramach procedury NK (lata 2021-2022),
- liczby wszczętych procedur NK (lata 2013-2022),
- liczby zespołów interdyscyplinarnych (ZI),
- budżetu państwa na realizację zadań Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie (KPPPwR) w latach 2020-2024.

Liczba osób dotkniętych przemocą w rodzinie

Na podstawie danych KPRM dotyczących realizacji zadań w zakresie procedury NK można stwierdzić, że liczba osób dotkniętych przemocą w rodzinie wykazywała zróżnicowany profil zmian. W początkowej fazie nastąpił wyraźny wzrost, od około 197 tys. osób w 2013 roku do około 225 tys. w 2015 roku, następnie liczba ta nie ulegała istotnym zmianom do 2019 roku. Od 2020 roku zanotowano spadek, który spowodował, że w 2022 roku liczba osób dotkniętych przemocą domową osiągnęła wartość 166 tys. Należy jednak podkreślić, że dane te pokazują liczbę osób dotkniętych przemocą, dla których wszczęto procedurę NK, nie uwzględniają natomiast tych, dla których nie wszczęto formalnej procedury NK.

Wykres 1. Liczba osób dotkniętych przemocą w rodzinie w latach 2014-2022

* od 2022 r. liczba osób dotkniętych przemocą w rodzinie objętych pomocą w różnorodnych formach wsparcia

Źródło: dane KPRM.

Ponadto, dla lat 2021 i 2022 dostępna jest informacja o liczbie rodzin objętych w danym roku działaniami w ramach procedury NK, jest to odpowiednio 101,3 tys. i 92,7 tys., co oznacza 8,4-procentowy spadek.

²⁷ Od 2023 r. sprawozdanie dotyczy przemocy domowej, a nie jak dotychczas – przemocy w rodzinie. Zmiany te zostały wprowadzone na podstawie Ustawy z dnia 9 marca 2023 r. o zmianie ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie oraz niektórych innych ustaw.

Liczba wszczętych NK

Liczba wszczętych procedur NK wykazuje zróżnicowany profil zmian w okresie 2013-2022. Po znacznym wzroście w 2014 roku w porównaniu z rokiem poprzednim (35%), liczba wszczynanych procedur NK ustabilizowała się w latach 2014-2017 na poziomie około 97-98 tys., aby od roku 2018 istotnie się zmniejszyć. Szczególnie duży spadek zanotowano w roku 2021 (11% w porównaniu z rokiem 2020). Najwięcej procedur NK zostało wszczętych przez policję (57 tys. w 2013 r., 77 tys. w 2014 r., 62 tys. w 2022 r.) oraz przez jednostki pomocy społecznej (12 tys. w 2013 r., 10 tys., w 2020 r., 14 tys. w 2022 r.). W przypadku jednostek pomocy społecznej szczególnie duży wzrost zanotowano w 2022 roku w porównaniu z rokiem poprzednim (32%). W przypadku oświaty po początkowym wzroście liczby wszczynanych procedur w 2014 roku w porównaniu z poprzednim rokiem (odpowiednio 6 tys. i 1,6 tys.) zaobserwować można ciągły spadek, a liczba wszczynanych procedur przez jednostki oświaty osiągnęła w 2022 roku 2,8 tys. Na podstawie danych przekazanych przez MEN liczba wszczętych procedur NK przez jednostki oświaty w roku szkolnym 2023/2024 wyniosła 4078, a więc oznacza to ponowny wzrost. Podobny wzorzec zmian zaobserwowano w przypadku procedur wszczynanych przez Gminne Komisje Rozwiązywania Problemów Alkoholowych – wartość maksymalna zanotowana w 2016 roku (5,7 tys.) stopniowo malała, aż osiągnęła w 2022 roku wartość 2,8 tys. W przypadku ochrony zdrowia zanotowano wzrost wszczynanych procedur od ok. 0,6 tys. w 2013 roku do około 1,3 tys. w 2022 roku, jednak pomimo wzrostu liczba procedur NK wszczynana przez jednostki ochrony zdrowia ma niewielką wartość w skali kraju.

Tabela 2. Liczba formularzy „Niebieska Karta – A” sporządzonych przez przedstawicieli poszczególnych podmiotów wszczynających procedurę w latach 2013-2022

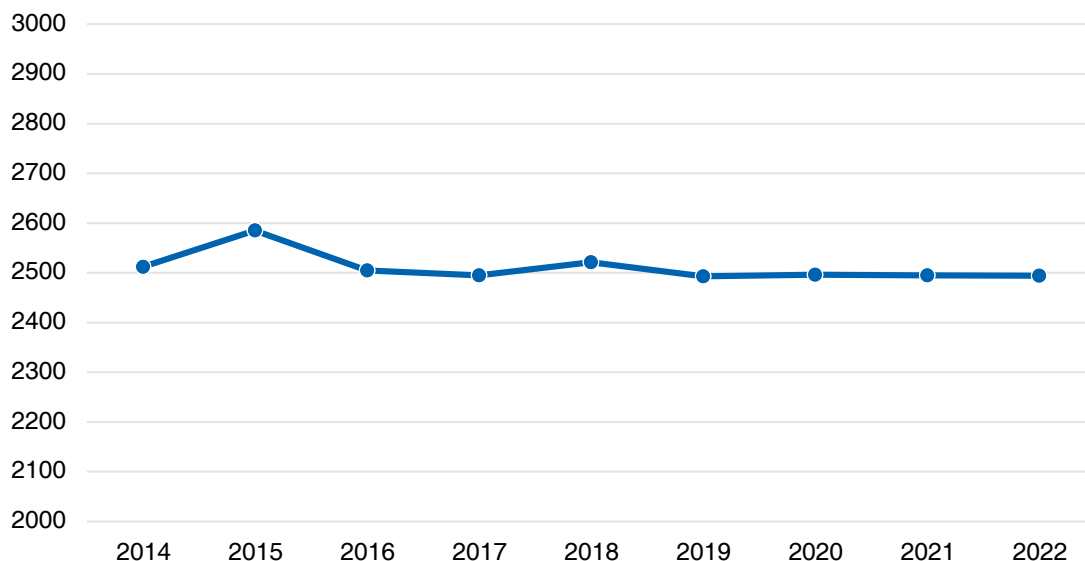
Lata	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
 JEDNOSTKI ORGANIZACYJNE POMOCY SPOŁECZNEJ	12 114	13 606	12 743	11 789	13 667	11 177	12 083	10 065	10 907	14 445
 POLICJA	57 902	77 808	75 495	73 531	75 662	73 153	74 313	72 601	64 250	61 645
 OŚWIATA	1671	6 358	6 166	5 547	4 184	4 431	4 849	5 307	3 231	2 838
 OCHRONA ZDROWIA	619	627	557	607	713	623	658	1 039	1 138	1 308
 GMINNE KOMISJE ROZWIĄZYWANIA PROBLEMÓW ALKOHOLOWYCH	813	694	4 788	5 736	4 081	3 927	2 813	2 369	2 566	2 918
 MINISTERSTWO KULTURY I DZIEDZICTWA NARODOWEGO	-	-	-	-	-	-	-	-	-	42
RAZEM	73 119	99 093	99 749	97 210	98 307	93 311	94 716	91 381	82 092	83 196

Źródło: Dane KPRM.

Liczba utworzonych ZI

Liczba zespołów interdyscyplinarnych (ZI) w latach 2014-2022 jest stała i wynosi ok. 2500.

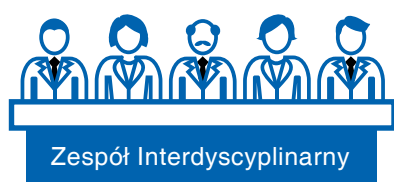
Wykres 2. Liczba utworzonych zespołów interdyscyplinarnych w latach 2014-2022

Źródło: Dane KPRM.

Niestety udostępniane dane nie zawierają kosztów funkcjonowania zespołów interdyscyplinarnych i ich grup roboczych (GR). W dalszych częściach raportu zaprezentowaliśmy własny sposób kalkulacji kosztów funkcjonowania ZI i GR. Do szacowania tych kosztów wykorzystaliśmy dane dotyczące liczby zespołów interdyscyplinarnych i grup roboczych oraz dane dotyczące liczby spotkań tych gremiów. Dane te posłużyły do wyliczenia liczby procedur NK przypadających na jeden ZI i GR i liczby spotkań przypadających na 1 NK. Dla uproszczenia dane te dotyczą roku 2022.

Tabela 3. Podstawowe dane dotyczące funkcjonowania zespołów interdyscyplinarnych i grup roboczych w 2022 roku

Zespół Interdyscyplinarny

Liczba ZI - **2 494**

Liczba spotkań ZI - **14 545**

Grupa Robocza

Liczba GR - **83 924**

Liczba spotkań GR - **235 859**

Liczba **wszczętych** procedur NK: **83 196**

Liczba **kontynuowanych** NK: **33 684**

Łączna liczba obsługiwanych
procedur NK: **116 880**

Średnia liczba procedur NK na jeden ZI = $116\,880 / 2\,494 =$ **około 47**

Średnia liczba procedur NK na jeden GR = $83\,924 / 2\,494 =$ **około 34**

Liczba spotkań ZI przypadająca na jedną procedurę NK (wartość średnia służąca do przypisania kosztów na 1 NK):
 $14\,545 / 116\,880 =$ **około 0,13 spotkania**

Liczba spotkań GR przypadająca na jedną procedurę NK (wartość średnia służąca do przypisania kosztów na 1 NK):
 $235\,859 / 116\,880 =$ **około 2 spotkania**

Źródło: Dane KPRM, sprawozdanie z realizacji KPPPwR w 2022 r. oraz obliczenia własne.

Szacownie kosztów realizacji zadań Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie

Nakłady budżetu państwa na realizację zadań wynikających z Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie (w ujęciu rocznym) rosły od 23,2 mln zł w 2020 roku, po 28,4 mln w 2023 roku i aż 50 mln w 2024 roku. Pozostaje kwestią otwartą, czy stopniowy wzrost nakładów będzie utrzymany w przyszłości, co pozwoliłoby rozszerzyć zakres i skalę wsparcia osób doświadczających przemocy domowej.

Tabela 4. Nakłady budżetu państwa na realizację zadań Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie

Lp.	Rodzaj kosztu	2020	2021	2022	2023	2024
1	Utworzenie i utrzymanie strony internetowej			270 000		
2	Ogólnopolska konferencja dotycząca przeciwdziałania przemocy domowej	50 000	50 000	50 000	50 000	50 000
3	Ogólnopolska kampania społeczna	150 000		130 000		150 000
4	Ogólnopolska diagnoza społeczna		150 000		130 000	
5	Utworzenie specjalistycznych ośrodków wsparcia osób dla doświadczających przemocy domowej					900 000
6	Bieżące utrzymanie specjalistycznych ośrodków wsparcia dla osób doświadczających przemocy domowej*	15 540 000	15 895 200	16 827 000	21 428 000	25 080 000
7	Realizacja programów korekcyjno-edukacyjnych dla osób stosujących przemoc domową	4 103 000	3 600 000	3 624 000	3 624 000	4 000 000
8	Realizacja programów psychologiczno-terapeutycznych dla osób stosujących przemoc domową	1 269 000	1 112 800	1 224 000	1 224 000	1 360 000
9	Badanie skuteczności programów korekcyjno-edukacyjnych dla osób stosujących przemoc domową oraz programów psychologiczno-terapeutycznych dla osób stosujących przemoc domową	100 000				
10	Ewaluacja Rządowego Programu Przeciwdziałania Przemocy Domowej	100 000				
11	Dofinansowanie funkcjonowania zespołów interdyscyplinarnych ²⁸					14 970 000
12	Dofinansowanie szkoleń z zakresu przeciwdziałania przemocy domowej	1 600 000	1 600 000	1 600 000	1 600 000	3 200 000
13	Utrzymanie całodobowej, bezpłatnej ogólnopolskiej linii telefonicznej dla osób doświadczających przemocy domowej	340 000	340 000	340 000	340 000	340 000

²⁸ W postaci dotacji celowej przyznawanej gminom przez wojewodów w wysokości 6000 zł (na jeden zespół interdyscyplinarny). Dotacja przyznawana od 2024 roku.

MRPiPS	400 000	200 000	450 000	180 000	200 000
Budżety wojewodów	22 512 000	22 208 000	23 275 000	27 876 000	49 510 000
MZ	340 000	340 000	340 000	340 000	340 000
Razem	23 252 000	22 748 000	24 065 000	28 396 000	50 050 000

* w 2022 r. uruchomiono dodatkowe środki w wysokości 1,1 mln zł

Źródło: Dane KPRM.

Pomimo zwiększenia kwoty przeznaczonej na realizację Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie w 2022 roku, w przeliczeniu na 1 obsługiwaną procedurę NK wyniosła ona około 429 zł (50 050 000 zł/116880), co wskazuje na bardzo niską kwotę wsparcia publicznego otrzymywaną przez rodzinę z założoną procedurą NK. Nie oznacza to oczywiście, że nie są ponoszone inne koszty – jest wręcz przeciwnie, a ich finansowanie pochodzi z różnych źródeł: innych środków publicznych, źródeł prywatnych czy pozarządowych.

Powyższe dane uzupełnione zostały informacjami ze sprawozdań z realizacji Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie za lata 2013-2022 (wraz z załącznikami statystycznymi). Dane zawarte w sprawozdaniach dotyczą:

- profilaktyki i edukacji społecznej,
- infrastruktury instytucji pomagających ofiarom przemocy domowej,
- form pomocy udzielonej ofiarom przemocy,
- form działań kierowanych do sprawców przemocy,
- podnoszenia kompetencji służb i przedstawicieli podmiotów realizujących działania z zakresu przeciwdziałania przemocy domowej.

Brakujące dane

Udostępnione dane pozwalają na szacunek liczby osób i procedur NK realizowanych w danym roku, co zostanie wykorzystane do analiz kosztowych w dalszych częściach raportu. Dostępne wyliczenia nakładów na realizację działań objętych Krajowym Programem Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie/Domowej nie uwzględniają wielu kosztów ponoszonych przez różne instytucje, w tym w szczególności kosztów funkcjonowania ZI i GR, generowanych głównie przez specjalistów pracujących w tych gremiach.

Dane Ministerstwa Zdrowia

Zakres dostępnych danych

Dane otrzymane z Ministerstwa Zdrowia obejmowały 6 baz z lat 2013-2023. Szczegółowy zakres udostępnionych danych przedstawiony został w poniższej tabeli.

Tabela 5. Analizowane bazy udostępnione przez Ministerstwo Zdrowia

Lp.	Analizowane zagadnienie	Zakres danych	Przekroje
1	Świadczenia zdrowotne potencjalnie związane z przemocą domową ²⁹	Liczba pacjentów, liczba wizyt, koszty ³⁰	Rok, województwo, miasto/wieś, nazwa świadczenia, płeć i wiek pacjenta
2	Świadczenia zdrowotne potencjalnie związane z przemocą domową ³¹	Średnie koszty świadczeń	Rok, województwo, miasto/wieś, nazwa świadczenia, płeć i wiek pacjenta, hospitalizacja/opieka ambulatoryjna
3	Liczba pacjentów korzystających z jakiegokolwiek świadczenia potencjalnie związanego z przemocą domową	Liczba pacjentów, liczba wizyt, koszty ³²	Rok, województwo, miasto/wieś, płeć i wiek pacjenta
4	Rozpoznania współwystępujące z przemocą domową ³³	Liczba i odsetek wizyt z kodami uznanymi przez nas za związane z przemocą domową, dla których wystąpiło również dane rozpoznanie	Dane dla 1090 kodów, które wystąpiły chociaż raz
5	Analiza pacjentów, u których w 2013 r. wystąpiło świadczenie potencjalnie związane z przemocą domową	Liczba pacjentów, liczba wizyt, koszty ³⁴	Rok, województwo, miasto/wieś, nazwa świadczenia, płeć i wiek pacjenta
6	Analiza pacjentów, u których w 2013 r. nie wystąpiło żadne świadczenie potencjalnie związane z przemocą domową	Liczba pacjentów, liczba wizyt, koszty ³⁵	Rok, województwo, miasto/wieś, nazwa świadczenia, płeć i wiek pacjenta

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Ministerstwa Zdrowia.

Pobieranie świadczeń oznaczonych kodami związanymi z przemocą domową

W analizie uwzględnione zostały świadczenia związane z rozpoznaniem według ICD-10 z kategorii X i Y, które jako miejsce wystąpienia podawały dom, instytucje mieszkalne lub nieokreślone miejsce. Uwzględnienie ostatniej z tych lokalizacji wynikało z wiedzy o tym, że często to właśnie ofiary przemocy domowej odmawiają wpisania domu jako miejsca zdarzenia.

Liczba osób, którym udzielono świadczeń oznaczonych kodami potencjalnie związanymi z przemocą domową, w latach 2014-2020 spadła z 3 933 do 1 368. W kolejnych latach nastąpił ponowny wzrost do 2 160 w 2023 roku. Zarówno w przypadku mężczyzn, jak i kobiet dominowały osoby z grup wieku 25-34 lata i 35-44 lata. Te grupy wieku przeważają również w przypadku liczby wizyt związanych z takimi rozpoznaniem. Dokładne zestawienie liczby pacjentów przedstawiają poniższe wykresy.

29 Świadczenia związane z rozpoznaniem z kategorii X i Y, dotyczącymi czynników zewnętrznych, które jako miejsce wystąpienia podawały dom, instytucje mieszkalne lub nieokreślone miejsce.

30 Tylko dla świadczeń rozliczanych poza ryczałtem i stawką kapitałową.

31 Świadczenia związane z rozpoznaniem z kategorii X i Y, dotyczącymi czynników zewnętrznych, które jako miejsce wystąpienia podawały dom, instytucje mieszkalne lub nieokreślone miejsce.

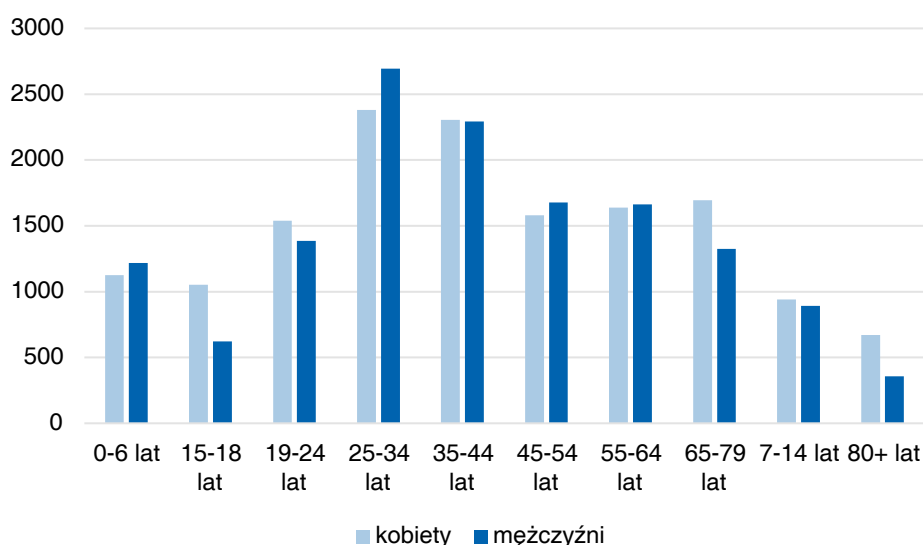
32 Tylko dla świadczeń rozliczanych poza ryczałtem i stawką kapitałową.

33 Dane z lat 2013-2023.

34 Tylko dla świadczeń rozliczanych poza ryczałtem i stawką kapitałową.

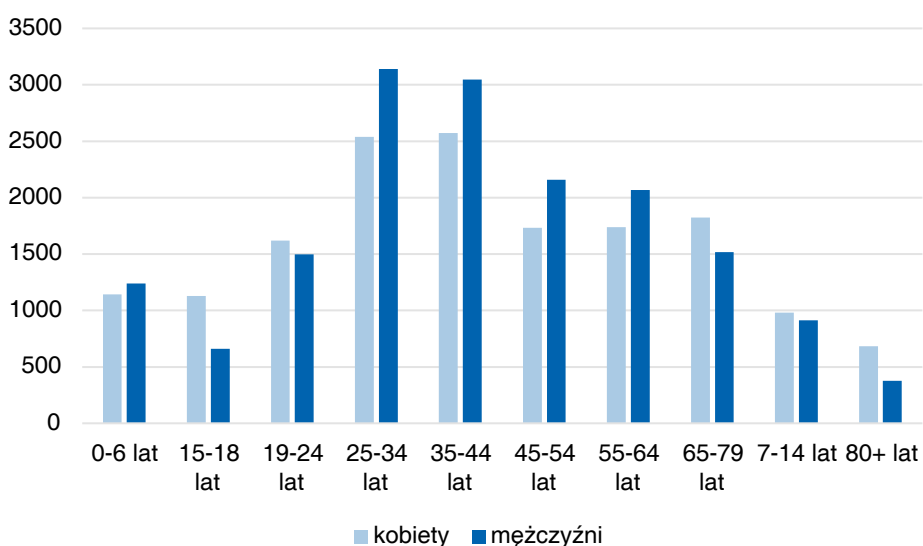
35 Tylko dla świadczeń rozliczanych poza ryczałtem i stawką kapitałową.

Wykres 3. Liczba pacjentów, którzy skorzystali ze świadczeń z kodami uznanymi za potencjalnie związane z przemocą domową, według płci i wieku, w latach 2013-2023

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Ministerstwa Zdrowia.

Wykres 4. Liczba wizyt z kodami uznanymi za potencjalnie związane z przemocą domową na przestrzeni lat 2013-2023, według płci i wieku

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Ministerstwa Zdrowia.

W latach 2013-2023 nastąpiła istotna zmiana w strukturze wizyt związanych z przemocą. Na początku omawianego okresu zdecydowaną większość wizyt związanych z przemocą stanowiły wizyty rozliczane w ramach ryczału (3 727), a wizyty oddzielnie opłacane zdarzały się sporadycznie – w 2013 roku odbyło się 281 takich wizyt. W roku 2023 liczba wizyt opłacanych dodatkowo (1 996) prawie zrównała się z liczbą wizyt opłacanych w ramach ryczału lub stawki kapitałowej (2 330). Ta zmiana struktury w istotny sposób wpłynęła na wzrost kosztów świadczeń nieobjętych ryczałem (z 163 tys. zł w 2013 roku do 39 mln 761 tys. zł w roku 2023). Znaczna większość z tych kosztów (38 mln 69 tys. zł) dotyczyła w 2023 roku opieki psychiatrycznej i leczenia uzależnień. Tak duża rola kosztów³⁶ związanych ze zdrowiem psychicznym jest stosunkowo nowym zjawiskiem. Jeszcze w 2021 roku koszty nieobjęte ryczałem związane z opieką psychiatryczną wynosiły

36 Dotyczących wizyt poza ryczałem i stawką kapitałową.

8 386 zł, a we wcześniejszych latach były jeszcze niższe. Zmiana ta wynika najprawdopodobniej ze zmiany sposobu opłacania lub klasyfikacji świadczeń, a nie ze wzrostu korzystania z tego rodzaju świadczeń.

Niestety nie otrzymaliśmy szacunków kosztów wizyt objętych ryczałtem. W przypadku wizyt opłacanych w inny sposób³⁷ wyższe średnie koszty przypadające na pacjenta związane były z hospitalizacjami, zwłaszcza w zakresie opieki psychiatrycznej i leczenia uzależnień (93 tys. w roku 2023). Wysoki był również koszt hospitalizacji w ramach leczenia szpitalnego (ponad 11 tys. w 2023 roku) i programów pilotażowych (prawie 9 tys. w 2023 roku). Koszty niewynikające z hospitalizacji, przypadające na osobę, były niższe i wynosiły w 2023 roku średnio 204,38 zł dla ambulatoryjnej opieki specjalistycznej, 139,46 zł dla leczenia stomatologicznego, 253,27 zł dla leczenia szpitalnego, 128,72 zł dla opieki psychiatrycznej i leczenia uzależnień, 75,88 zł dla podstawowej opieki zdrowotnej i 91,05 zł dla programów pilotażowych.

Rozpoznania współwystępujące

W omawianym okresie³⁸ rozpoznania, które zaliczyliśmy do potencjalnie związanych z przemocą domową, wystąpiły w przypadku 1 0478 wizyt. Rozpoznania te współwystępowały, tj. było wskazywane dla równocześnie z rozpoznaniem, które przypisaliśmy do związanych z przemocą domową. Najważniejsze informacje dotyczące współwystępujących rozpoznań podsumowują tabela 2 i tabela 3. W tabeli 2 uwzględnione zostały rozpoznania najczęściej współwystępujące na wizytach, dla których wystąpiły świadczenia związane z przemocą domową. W tabeli 3 pogrupowano świadczenia zgodnie z ich kodami ICD-10, by lepiej zobrazować częstość występowania problemów danej natury, obok rozpoznania związanego z przemocą domową. Ze względu na strukturę dostępnych danych niemożliwe było policzenie odsetka wizyt, na których wystąpiły rozpoznania z danej grupy, więc ograniczono się do sumarycznej liczby wystąpień.

Tabela 5. Rozpoznania najczęściej współwystępujące z kodami uznanymi za potencjalnie związane z przemocą domową

Lp.	Rozpoznanie	Odsetek wizyt (%)	Liczba wystąpień
1	Schizofrenia paranoidalna	11,05%	1 435
2	Zaburzenia psychiczne i zachowania spowodowane użyciem alkoholu – zespół uzależnienia	6,26%	656
3	Powierzchnowy uraz głowy	6,22%	652
4	Otwarta rana głowy	4,42%	463
5	Zaburzenia psychiczne i zachowania spowodowane użyciem różnych substancji psychoaktywnych (F10-F18) – zespół uzależnienia	2,47%	259
6	Schizofrenia (ogółem)	2,20%	230
7	Inne i nieokreślone urazy głowy	1,75%	183
8	Ugodzenie, uderzenie, skręcenie, pobicie, zadrapanie przez inną osobę	1,57%	164
9	Powierzchnowy uraz powłok głowy	1,48%	155
10	Powierzchnowe urazy obejmujące liczne okolice ciała	1,39%	146

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Ministerstwa Zdrowia.

37 Poza ryczałtem i stawką kapitaacyjną.

38 Lata 2013-2023 analizowane wspólnie.

Tabela 6. Liczba wystąpień dla świadczeń z grup rozpoznań ICD-1039 – wybrane grupy

Kod ICD-10	Kategoria rozpoznań	Liczba wystąpień ⁴⁰
F	Zaburzenia psychiczne i zachowania	3 720
F10	Zaburzenia psychiczne i zachowania spowodowane użyciem alkoholu	750
F20	Schizofrenia	1 435
F40-F48	Zaburzenia nerwicowe, związane ze stresem i pod postacią somatyczną	193
F30-F39	Zaburzenia nastroju (afektywne)	176
S00-T35.7	Urazy, rany, wnikięcie ciała obcego, oparzenia, odmrożenia	4 269
–	Urazy głowy (w ramach S00-T35.7)	2 368
Z04.4	Badanie i obserwacja po domniemanym gwałcie lub uwiedzeniu	17
X60-X84	Zamierzone samouszkodzenia	32
R95-R99	Nieokreślone lub nieznane przyczyny zgonu	87

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Ministerstwa Zdrowia.

Do związku tych rozpoznań z przemocą należy jednak podchodzić ostrożnie, gdyż ich wystąpienie nie zawsze musi być bezpośrednio związane z doświadczeniem przemocy.

Przemoc domowa a zdrowie w perspektywie 10 lat

Jak wskazuje literatura, doświadczenie przemocy wpływa na zdrowie osoby jej doświadczającej również w dłuższej perspektywie czasu⁴¹. W celu oceny stopnia wpływu doświadczenia przemocy na dalszą sytuację zdrowotną jednostki porównano dane dotyczące liczby wizyt i kosztów leczenia dla grupy osób, u których w 2013 roku wystąpiło świadczenie uznane za potencjalnie związane z przemocą domową (dalej nazywanych grupą ODP), oraz tych, którzy w analizowanym roku nie doświadczyli przemocy. Ze względu na duży udział wizyt odbywających się w ramach ryczałtu, których oszacowania kosztów były dla nas niedostępne, porównano liczbę wizyt przypadającą na jednego pacjenta w ramach danych rodzajów świadczeń.

Analizę przeprowadzono na różnych poziomach. Biorąc pod uwagę jedynie rok oraz rodzaj świadczenia, można wskazać, że przeciętna liczba wizyt przypadających na pacjenta z grupy ODP była dla wszystkich analizowanych lat większa niż dla osób z grupy kontrolnej – w przypadku ambulatoryjnej opieki specjalistycznej o średnio 0,53 wizyty, podstawowej opieki zdrowotnej o średnio 0,82 wizyty, a ratownictwa medycznego o średnio 0,51 wizyty. Przy czym o ile dla ambulatoryjnej opieki

39 Jeśli podczas jednej wizyty odnotowano więcej niż jedno rozpoznanie z danej grupy, wizyta zostanie uwzględniona w analizie wielokrotnie – oddzielnie dla każdego z tych rozpoznań.

40 W przypadku sumarycznego analizowania grup niemożliwe jest, na podstawie dostępnych danych, ustalenie częstości występowania, gdyż na jednej wizycie mogła wystąpić różna liczba rozpoznań z danej kategorii.

41 Bo L, Yating P. Long-Term Impact of Domestic Violence on Individuals-An Empirical Study Based on Education, Health and Life Satisfaction. Behav Sci (Basel). 2023 Feb 7;13(2):137. doi: 10.3390/bs13020137. PMID: 36829366; PMCID: PMC9951938.; Alejo, Kavita (2014) "Long-Term Physical and Mental Health Effects of Domestic Violence," Themis: Research Journal of Justice Studies and Forensic Science: Vol. 2 : Iss. 1, Article 5.; <https://doi.org/10.31979/THEMIS.2014.0205>; <https://scholarworks.sjsu.edu/themis/vol2/iss1/5>; Kristen W. Springer, Jennifer Sheridan, Daphne Kuo, Molly Carnes, Long-term physical and mental health consequences of childhood physical abuse: Results from a large population-based sample of men and women, Child Abuse & Neglect, Volume 31, Issue 5, 2007, Pages 517-530, ISSN 0145-2134, <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2007.01.003> (<https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0145213407000865>); https://iris.who.int/bitstream/handle/10665/77431/WHO_RHR_12.43_eng.pdf;jsessionid=0DFB-5BF3E9ABE0A1BF63F73E9B22C3CA?sequence=1, dostęp 20.02.2025.

specjalistycznej i podstawowej opieki zdrowotnej liczba wizyt przypadających na pacjenta była stosunkowo stabilna, o tyle dla ratownictwa medycznego maksymalna liczba wizyt wystąpiła w roku 2015 (2,17), a w następnych latach systematycznie spadała, do 1,72 w 2022 roku. Dla ratownictwa medycznego najniższa liczba wizyt przypadających na pacjenta wystąpiła w 2013 roku, co może wynikać z wybranej metody przydziału do grupy – pierwszy incydent związany z przemocą mógł wystąpić dopiero pod koniec roku 2013, więc nie musiał jeszcze tak silnie rzutować na liczbę potrzebnych wizyt.

W przypadku leczenia stomatologicznego, leczenia szpitalnego, opieki psychiatrycznej oraz leczenia uzależnień dla większości lat liczba wizyt dla osoby z grupy ODP była wyższa niż dla osoby z grupy kontrolnej. W przypadku leczenia stomatologicznego jedynie w roku 2013 liczba wizyt była niższa niż dla grupy kontrolnej, przyczyna może być analogiczna jak przytoczona powyżej dla ratownictwa medycznego. W przypadku leczenia szpitalnego liczba wizyt przypadających na pacjenta z grupy ODP do 2020 roku była wyższa niż dla grupy kontrolnej, przy czym największa różnica wystąpiła w roku 2016 (0,41 wizyty). Wyższe koszty dla grupy kontrolnej w późniejszych latach mogą wynikać z pandemii Covid-19 i związanego z nią wzrostu zapotrzebowania ogółu populacji na leczenie szpitalne. W przypadku opieki psychiatrycznej i leczenia uzależnień liczba wizyt przypadających na pacjenta była niższa dla pacjentów z grupy ODP w 2013 roku oraz w latach 2019-2021, a dla pozostałych lat objętych analizą – wyższa. W przypadku tej kategorii świadczeń wystąpiły największe różnice w średniej liczbie świadczeń przypadających na pacjenta (w latach 2014-2017 przekraczała ona 1,4 wizyty, z rekordem w roku 2016, wynoszącym prawie 2 wizyty).

W przypadku rehabilitacji leczniczej liczba wizyt była dla większości lat istotnie wyższa w przypadku grupy kontrolnej. Wyjątkami są rok 2020, 2022 oraz 2023, w którym osoba z grupy ODP potrzebowała przeciętnie ponad 3 wizyty więcej od osoby z grupy kontrolnej.

Przeanalizowano również koszty przypadające na pacjenta oraz wizyty w poszczególnych latach i grupach świadczeń. Dla opieki psychiatrycznej i leczenia uzależnień oraz rehabilitacji leczniczej koszty, zarówno na pacjenta, jak i na wizytę, były w całym analizowanym okresie większe dla ODP niż grupy kontrolnej. W przypadku podstawowej opieki zdrowotnej koszty na wizytę były stale większe, a koszty na pacjenta były wyższe w latach 2013-2023, za wyjątkiem lat 2017-2018. Dla świadczeń pielęgnacyjnych i opiekuńczych w ramach opieki długoterminowej koszty na pacjenta były wyższe w latach 2015-2021, a na wizytę – w latach 2016-2021. Poniżej prezentujemy bardziej szczegółowy opis kształtowania się tych kosztów w podziale na poszczególne rodzaje świadczeń. W przypadku ambulatoryjnej opieki zdrowotnej koszty przypadające na pacjenta z grupy ODP były wyższe niż w przypadku osób z grupy kontrolnej, ale koszty przypadające na wizytę były u ODP niższe niż w grupie kontrolnej. Dla leczenia stomatologicznego koszty przypadające na pacjenta z grupy ODP były wyższe w roku 2014 oraz w latach 2017-2023, różnice kosztów przypadających na wizytę były natomiast mocno zmienne w czasie (wyższe dla ODP w roku 2013, 2017, 2020 i 2023). Koszty przypadające na pacjenta (ze świadczeniami rozliczanymi poza ryczałtem) i na wizytę w przypadku leczenia szpitalnego były wyższe dla ODP w większości analizowanych lat. Koszty na pacjenta były wyższe w grupie kontrolnej jedynie w roku 2013 i latach 2021-2022 (co może wynikać z występującej w tych latach pandemii), koszty na wizytę były natomiast wyższe dla grupy kontrolnej w latach 2013-2014. W przypadku opieki psychiatrycznej i leczenia uzależnień zarówno koszty przypadające na pacjenta, jak i na wizytę były wyższe dla ODP we wszystkich analizowanych latach, tak samo było w przypadku rehabilitacji leczniczej. W przypadku podstawowej opieki zdrowotnej koszty przypadające na wizytę były wyższe w grupie kontrolnej jedynie w roku 2013 (dla wszystkich lat widoczne były różnice, jednak stosunkowo małe – poniżej 8 zł), a w przypadku kosztów na pacjenta (ze świadczeniami rozliczanymi poza ryczałtem) także w 2017 i 2018 roku. W przypadku świadczeń pielęgnacyjnych i opiekuńczych w ramach opieki długoterminowej w latach 2015-2021 koszty przypadające na pacjenta w grupie ODP były istotnie wyższe niż dla grupy kontrolnej (od 800 do 10 tys. zł), w latach 2016-2021 również koszty przypadające na wizytę były w przypadku ODP wyższe (w rekordowym 2020 roku o prawie 2,5 tys. zł). Dla świadczeń zdrowotnych kontraktowanych odrębnie koszty przypadające na wizytę były w przypadku ODP wyższe niż w grupie kontrolnej we wszystkich analizowanych latach, koszty na pacjenta były jednak wyższe jedynie w latach 2014-2016 i 2018-2019.

Brakujące dane

Uzyskane przez nas dane wskazują na występowanie wyższych kosztów wśród osób, które korzystały ze świadczeń potencjalnie związanych z przemocą domową. Niestety pełna ocena wysokości kosztów zdrowotnych związanych z przemocą nie jest możliwa, ponieważ nie da się jednoznacznie zidentyfikować wszystkich osób doświadczających przemocy występujących w bazach. Rozpoznania, które jesteśmy w stanie zaliczyć do związanych z przemocą, dotyczą głównie obrażeń fizycznych, przez co nieuwzględniana zostaje istotna część przemocy, jaką jest przemoc wyłącznie psychiczna. Do przeprowadzenia lepszych analiz potrzebna byłaby możliwość łączenia informacji o kosztach opieki zdrowotnej z informacją o objęciu danej osoby procedurą Niebieskie Karty.

Dane z Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej oraz pozostałe dane w zakresie pomocy społecznej

W projekcie łączymy trzy źródła danych dotyczących omawianej problematyki. Podstawowym są sprawozdania MRiPS-03-R za rok 2023 i wcześniejsze lata, uzupełnione o sprawozdanie KPRM dotyczące przemocy w rodzinie oraz pogłębione dane dotyczące funkcjonowania wsparcia na poziomie wybranego OPS, jakim jest ośrodek z dzielnicy Wola w Warszawie. Wśród kosztów znajdują się zarówno te powiązane z osobami doświadczającymi przemocy bezpośrednio, jak różnego rodzaju poradnictwo czy działania związane z procedurą Niebieskie Karty i kosztami osobogodzin pracowników, jak i pośrednio – gdy jednym z efektów doświadczania przemocy jest np. ubóstwo, a formą wsparcia są świadczenia pieniężne.

Mamy jednak świadomość, że w przypadku danych dotyczących pomocy społecznej możemy mówić jedynie o ograniczonych możliwościach oszacowania pełnych kosztów udzielania wsparcia. Wynika to z kilku nakładających się na siebie powodów. Po pierwsze, nie wszystkie osoby doświadczające przemocy i korzystające ze wsparcia zgłaszają się po pomoc i są identyfikowane jako osoby jej doświadczające. Po drugie, wielu pracowników pomocy społecznej łączy w ramach etatu różne obowiązki i trudno wydzielić dokładny czas pracy dotyczący tylko przemocy. Przykładem takiego działania, które do pewnego stopnia umyka statystykom, jest praca socjalna, a w ramach niej czas poświęcony na działania związane z procedurą Niebieskie Karty. Po trzecie, ze względu na niskie progi dochodowe uprawniające do korzystania z pomocy spada liczba osób, które zgłaszają się do OPS i są uprawnione np. do uzyskania wsparcia finansowego.

Zakres dostępnych danych

Osoby objęte wsparciem z powodu przemocy domowej

Udostępnione zespołowi badawczemu sprawozdania MRiPS-03-R za I-XII 2023 rok i za wcześniejsze lata obejmują informację o liczbie rodzin i osób segregowane według przyczyny objęcia pomocą. Do roku 2022 włącznie dane te dotyczyły jednak przemocy w rodzinie, dopiero w 2023 roku dotyczą bezpośrednio przemocy domowej. W efekcie, ze względu na występowanie różnic między oboma pojęciami, do wszelkich porównań należy odnosić się z ostrożnością.

W 2023 roku pomocą z powodu przemocy domowej było objęte

10 636 rodzin składających się z 34 099 osób.

Dla porównania – w roku 2019, czyli przed pandemią, objętych pomocą z powodu przemocy w rodzinie było 14 073 rodzin (43 998 osób), a w roku 2013 – 20 187 rodzin (68 284 osób). Nie oznacza to jednak, że na przestrzeni 10 lat przemoc domowa spadła prawie dwukrotnie. Jest to częściowo związane ze spadkiem liczby osób uprawnionych do korzystania ze wsparcia OPS-ów, może także wynikać ze zmiany analizowanej kategorii.

Zakres udzielanego wsparcia

Jednocześnie w sprawozdaniu nie ma informacji, z jakich konkretnie form wsparcia skorzystała dana rodzina, ponieważ w poszczególnych działach przedstawiono liczbę udzielonych rodzajów

świadczeń, ale bez wskazania ich odbiorców. W przypadku większości nie da się jednoznacznie zaklasyfikować ich jako skierowanych do osób doznających przemocy. Można domyślać się, że np. w przypadku interwencji kryzysowej większość działań ma związek z sytuacją przemocy, ale nie jest to jedyny możliwy powód interwencji. Podobnie powodem zamieszkania np. w domu dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży nie musi być potrzeba schronienia się w związku z przemocą domową. Takie przypisanie poszczególnych form wsparcia wyłącznie do osób doznających przemocy w teorii powinno być możliwe do pozyskania na poziomie systemu informatycznego POMOST⁴², który obejmuje znaczną część ośrodków pomocy społecznej, ale dane te nie są dostępne publicznie ani agregowane pod tym kątem. Co więcej, system nie obejmuje wszystkich ośrodków w Polsce.

Dane wyodrębnione ze względu na stosowanie przemocy znajdują się w sprawozdaniu otrzymanym z KPRM za rok 2022, w którym wydzielono realizowanie przez instytucje publiczne, zajmujące się pomocą osobom dotkniętym przemocą w rodzinie, pomocy w formie **poradnictwa**. Pomocy takiej udzielono 166,2 tys. osób, w tym znalazło się 95,5 tys. kobiet, 28,9 tys. mężczyzn oraz 41,7 tys. dzieci. W kwestii form **poradnictwa** największe znaczenie miało poradnictwo socjalne (77,4 tys.), psychologiczne (61,9 tys.), w dalszej kolejności poradnictwo prawne (26,9 tys.), zawodowe i rodzinne (24,6 tys.) i pedagogiczne (23,9 tys.). Najmniejsze znaczenie miało poradnictwo medyczne (3,2 tys.). Znaczenie dla osób doświadczających przemocy miało także korzystanie z punktów konsultacyjnych – liczba osób dotkniętych przemocą w rodzinie, które skorzystały z tej formy wsparcia w 2022 roku, wyniosła 21,3 tys. Znacznie mniejszą częstość zaobserwowano w przypadku korzystania ze wsparcia o głębszym i bardziej długotrwałym charakterze, tj. **z różnych form terapii** – ok. 5 tys. osób uczestniczyło w programach terapeutycznych dla osób dotkniętych przemocą w rodzinie, 11,4 tys. osób w terapii indywidualnej psychologicznej (terapeutycznej), a 3,7 tys. w grupach wsparcia. Z pomocy w **ośrodkach interwencji kryzysowej w postaci miejsc całodobowych** skorzystało 1,3 tys. osób.

Informacje uzyskane z KPRM pozwalają też na wydzielenie działań mających na celu **zapewnianie bezpieczeństwa krzywdzonym dzieciom** na podstawie art. 12a ustawy, w tym na określenie liczby dzieci, które zostały odebrane z rodziny w razie bezpośredniego zagrożenia życia lub zdrowia w związku z przemocą w rodzinie (1 172 os.), w podziale na dzieci umieszczone u innych osób najbliższych (361 os.), w rodzinie zastępczej (368 os.) czy placówce opiekuńczo-wychowawczej (494 os.).

Liczbę te pozwalają wyciągnąć dosyć ogólne wnioski, że najpopularniejszą formą wsparcia jest poradnictwo, a terapia – czy to w formie specjalnych programów, terapii indywidualnej czy grup wsparcia – jest relatywnie rzadka. W wielu przypadkach terapia prawdopodobnie umyka też statystykom, odbywa się bowiem w ramach programów niekierowanych wprost do ofiar przemocy lub jest opłacana ze środków prywatnych. Jednocześnie trudno powiedzieć, ile kosztowały poszczególne formy wsparcia, np. jak czasochłonne oraz kosztowne było poradnictwo, i wyliczyć uśredniony „pakiet” wsparcia przypadający na jedną rodzinę doznającą przemocy. Dlatego też w ramach projektu zdecydowaliśmy się wysłać zapytanie do jednego z ośrodków pomocy społecznej z prośbą o oszacowanie zaangażowania kadrowego w świadczenie poszczególnych form wsparcia. Dane te ze względu na jednostkowy charakter mają jedynie znaczenie poglądowe, ale pozwalają na pewne przybliżenie skali potencjalnych działań realizowanych w ramach pomocy społecznej. Poniżej opisaliśmy informacje, które uzyskaliśmy tą drogą.

Do świadczeń, z których korzystają osoby doświadczające przemocy, poza pracą socjalną należy zaliczyć pomoc psychologiczną dla dorosłych i dzieci (indywidualną i grupową), pomoc finansową, usługową i rzeczową, wsparcie asystenta rodziny lub asystenta osoby starszej doznającej przemocy oraz różnego rodzaju warsztaty o charakterze profilaktycznym, np. dla rodziców. Przykładowo asystent osoby starszej doznającej przemocy zatrudniony w 2023 roku na pół etatu objął wsparciem 17 osób i udzielił tej grupie 255 konsultacji. Tymczasem pełnoetatowy asystent rodziny jest w stanie pracować z około 10 rodzinami rocznie, udzielając różnego rodzaju pomocy, a pracownik socjalny może nadzorować około 60 gospodarstw domowych,

42 <https://public.sygnity.pl/zabezpieczenie-spoleczne/pomost-std/osystemie.>, dostęp 18.12.2024

niekorzystających z pomocy po zamknięciu procedury Niebieskie Karty, ale wymagających, zgodnie z przepisami, monitorowania sytuacji przez kolejne 9 miesięcy. Liczby te mają charakter bardzo szacunkowy i – co podkreślono – mogą się różnić w zależności od konkretnych rodzin i skali niezbędnego wsparcia.

Uwzględniając komplet omówionych w podrozdziale danych oraz trudności w dokładnym oszacowaniu kosztów przypadających średnio na jedną osobę/gospodarstwo doznające przemocy, uznaliśmy, że nie będziemy przedstawiać częściowych danych nt. kosztów w ramach pomocy społecznej. Byłyby one z pewnością zaniżone, zarówno ze względu na wspomnianą we wstępie niższą od rzeczywistej liczbę osób doznających przemocy, jak i brak dokładnych danych dotyczących skali i kosztów świadczonego wsparcia, w tym wiarygodnych ogólnopolskich szacunków kosztów pracy pracowników ośrodków pomocy społecznej, którą wykonują w ramach działań w obszarze przemocy domowej. Zamiast tego postanowiliśmy szczegółowo omówić kategorie kosztów, wraz z kosztami stosowanego wsparcia wyliczanymi w ramach danego modelu gospodarstwa domowego, w którym występuje przemoc domowa, co szerzej przedstawiamy w kolejnej części raportu.

Dane Policji, sądów i służby więziennej

Zakres dostępnych danych

Dane ilościowe uwzględnione w opracowaniu i wykorzystane do oszacowania wariantów kosztów powiązanych z reakcją policji, sądów i wykonaniem kary to:

- liczby przestępstw zgłoszonych, stwierdzonych i wykrytych – statystyki policyjne,
- liczby postępowań sądowych wraz ze sposobem ich zakończenia (wyrok sądu i rodzaj kary oraz jej długość) – statystyki sądowe,
- liczby osób odbywających karę wraz ze średnim kosztem odbywania kary – statystyki więziennictwa.

Statystyki dotyczące reakcji prawno-karnej na przemoc domową

Dane uwidaczniają, że liczba osób, które są wykazywane w statystykach w kolejnych etapach reakcji prawnokarnej, zmniejsza się. Zjawisko to występuje rokrocznie i wykazuje podobną dynamikę.

Dla przykładu przedstawiono dane dla 2020 roku. Wybór ten jest spowodowany brakiem aktualniejszych danych z systemu sądownictwa. Ze względu na konieczność porównania danych dla jednego roku zdecydowano się na przedstawienie „leja przestępczości” dla roku, w którym wszystkie dane są dostępne.

Tabela 7. Dane reprezentujące tzw. lej przestępczości w przypadku przestępstwa z art. 207 kk dla roku 2020

Postępowania wszczęte z art. 207	28 912	100%
Postępowania stwierdzone	16 259	56% z postępowań wszczętych
Osoby prawomocnie skazane z art. 207	10 349	36%
Osoby prawomocnie skazane z art. 207 na karę ograniczenie wolności	2 067	7%
Osoby prawomocnie skazane na karę grzywny samoistnej	400	1%
Osoby prawomocnie skazane na karę pozbawienia wolności w zawieszeniu	4 707	17%
Osoby prawomocnie skazane na bezwzględną karę pozbawienia wolności	2 929	10%
W tym:		
wymiar kary 1-3 miesiące	79	ok. 0,4%
wymiar kary 4-5 miesięcy	250	ok. 1%
Wymiar kary 6 miesięcy	491	2%
Wymiar kary 7-12 miesięcy	1 492	5%
Wymiar kary 13-24 miesiące	506	2%

Źródło: Dane Policji (<https://statystyka.policja.pl/st/kodeks-karny/przestepstwa-przeciwko-7/63507,Znecanie-sie-art-207.html>, dostęp: 10.12.2024) oraz dane Ministerstwa Sprawiedliwości (<https://isws.ms.gov.pl/pl/baza-statystyczna/opracowania-wieloletnie>, dane statystyczne: Skazania prawomocne z oskarżenia publicznego – dorośli - wg rodzajów przestępstw i wymiaru kary (analiza przestępstw 207 kk, dostęp: 10.12.2024).

Należy nadmienić, że na rok 2025 możliwy wymiar kary przewidziany za przestępstwo znęcania, opisane w par. 207 kk, wynosi od 3 miesięcy do lat 5 z możliwością zaostżenia.

Dane statystyczne pokazują, że połowę zgłoszeń policyjnych stanowią przestępstwa, 4 na 10 sprawców przemocy będzie skazanych przez sąd, a 1 na 10 sprawców przemocy wymaga bezwzględnej izolacji podczas wykonywania kary, gdyż z uwagi na siłę i rozmiar stosowanej przemocy żadne inne środki nie są wystarczające do poprawy jego funkcjonowania.

W systemie penitencjarnym rokrocznie karę izolacyjną w związku z przestępstwem z artykułu 207 kk odbywają około 4 tys. osób i są to przypadki opisane w wariantcie trzecim kosztów związanych z reakcją prawnokarną na przemoc. Dane za lata 2013-2023 wskazuje poniższa tabela. W liczbie osób odbywających karę w związku z badanym przestępstwem można zauważyć nieznaczne wahania na przełomie analizowanej dekady. Można także zauważyć znikomy ułamek kobiet wśród odbywających karę, jednak ich udział wśród wszystkich odbywających karę z powodu 207 kk rośnie. Zmiany w strukturze osób odbywających karę odpowiadają zmianom, które w badanej dekadzie następowały w całej populacji osób bezwzględnie izolowanych – liczba osób pozbawionych wolności zmniejszyła się, natomiast udział kobiet wśród wszystkich izolowanych wzrósł.

Przestępstwo znęcania z art. 207 kk podlegało w badanym dziesięcioleciu pewnym zmianom ustawowym, które mogły wpłynąć na liczbę skazanych. W 2015 roku nastąpiła zmiana wykładni znamion przestępstwa znęcania – przestępstwo to może być popełnione nie tylko z zamiarem bezpośrednim, lecz także z zamiarem ewentualnym. W 2023 roku nastąpiło natomiast zwiększenie górnego ustawowego zagrożenia karą.

Zmiany w liczbie skazanych odbywających kary izolacyjne niekoniecznie muszą również odpowiadać zmianom w liczbie popełnionych przestępstw. Dane statystyczne prezentujące liczby osób pozbawionych wolności pokazują bowiem przypadki najcięższe, zakończone karą bezwzględną orzeczoną w momencie, gdy żadne inne formy oddziaływania nie przyniosą zdaniem sądu poprawy skazanego.

Tabela 8. Osoby odbywające karę pozbawienia wolności w związku z przestępstwem z art. 207 kk, dane na 31 grudnia każdego roku

Rok	Liczba osób	Orzeczenia dotyczące kobiet
2013	4 797	90
2014	4 674	79
2015	4 148	71
2016	4 256	86
2017	4 501	100
2018	4 236	91
2019	4 423	97
2020	4 021	86
2021	4 133	134
2022	3 946	117
2023	3 962	153

Źródło: Dane te zawarte są w Tab. 14 „Orzeczenia wykonywane wg rodzajów przestępstw (określonych w kodeksie karnym z 1997 r.)” w dniu 31.12. danego roku. (<https://www.sw.gov.pl/strona/Statystyka>, dostęp: 12.12.2024)

Szacowanie kosztów w obszarze prawnokarnym

Dane te umożliwiają ułożenie reakcji prawnokarnej w postaci tzw. leja przestępczości. Wyszczególnić można w nim etapy reakcji prawnokarnej, siłę tej reakcji oraz związane z reakcją koszty działania poszczególnych instytucji.

Największa liczba osób jest na pierwszym etapie reakcji prawnokarnej (lewy trójkąt). Im silniejsza jest reakcja prawnokarna wobec danej osoby, kolokwialnie mówiąc – im niżej ktoś znajduje się w leju przestępczości, tym większe koszty generuje (prawy trójkąt), gdyż więcej instytucji i pracujących w nich osób jest zaangażowanych w daną sprawę (kumulują się koszty pracy policji, koszty pracy kuratorów i sądów, koszty wykonania kary).

Schemat 1. Osoby w systemie sprawiedliwości, tzw. lej przestępczości (lewy trójkąt), i koszty systemu, tzw. piramida kosztów związana z intensywnością reakcji prawnokarną na przestępstwo (prawy trójkąt), powstałe w związku z art. 207 kk, 2023 rok

Źródło: Opracowanie własne.

Lej przestępczości obejmuje koszty systemów powiązanych z resortem sprawiedliwości. Bez wątpienia jednak silniejsza reakcja prawnokarna następuje w sytuacji długotrwałej i intensywnej przemocy, która rodzi dalsze konsekwencje nieopisane przez system sprawiedliwości. Możemy zatem założyć, że wraz z reakcją prawnokarną zwiększają się także koszty powiązane z niesieniem pomocy osobom doznającym przemocy dotyczące innych kategorii (zdrowie, miejsce zamieszkania, aktywność zawodowa).

Brakujące dane

Pośród dostępnych danych brakuje wyszczególnienia kosztów wsparcia psychologicznego i terapii psychologicznych realizowanych w więzieniach wobec sprawców przemocy, dlatego dane te zostały oszacowane.

W obecnie agregowanych danych statystycznych brakuje również wyszczególnienia godzin pracy policji, kuratorów sądowych⁴³ (przygotowywanie dokumentów dla sądu oraz dozory kuratorskie), prokuratorów i sądów przy sprawach powiązanych z art. 207 kk, dlatego dane te również zostały oszacowane.

KOSZTY PRZEMOCY DOMOWEJ W UJĘCIU TRAJEKTORII ŻYCIOWYCH OSÓB DOZNAJĄCYCH PRZEMOCY

Wyliczenia zawarte w tej części raportu stanowią próbę zestawienia możliwych do wystąpienia kosztów w przebiegu życia osób doznających przemocy domowej (ODP), ze szczególnym uwzględnieniem okresu doznawania przemocy. Przedstawione dane pokazują szerszy obraz kosztów, które mogą wystąpić, ale ich indywidualne natężenie zawsze zależy od konkretnej sytuacji, która jest zwykle wypadkową bardzo wielu czynników. Poniższe wyliczenia pokazują raczej skalę kosztów (rząd wielkości) niż rzeczywistą realizację trajektorii życiowej osoby doznającej przemocy domowej w Polsce.

Aby zminimalizować koszty psychologiczne i obciążenie psychologiczne po stronie respondentów biorących udział w badaniu, zdecydowaliśmy się na rezygnację z badania ODP na tym etapie badań. Zatem ze względu na fakt, że nie mogliśmy dotrzeć bezpośrednio do rodzin doświadczających przemocy domowej, w wystarczającej liczbie do przeprowadzenia pilotażowanego badania kosztów, zdecydowaliśmy się na realizację wariantu pośredniego, tj. wypełnianie kwestionariuszy przez specjalistów pracujących bezpośrednio z rodzinami doświadczającymi przemocy domowej.

W pierwszym kroku analiz w ścisłej współpracy z Niebieską Linia – IZP i specjalistami pracującymi bezpośrednio z osobami doświadczającymi przemocy wyznaczono modele, tj. najczęściej spotykane przypadki rodzin charakteryzujących się określonym typem przemocy i określoną sytuacją życiową. Modele zostały wyznaczone na podstawie doświadczeń Niebieskiej Linii i mają charakter jakościowy. Są to:

W kolejnym kroku analiz opracowano kwestionariusz zbierający dane o konkretnym przypadku przemocy, które w następnym etapie posłużyły do wyliczenia kosztów w ramach poszczególnych modeli – trajektorii. Kwestionariusz został opracowany przez zespół projektowy we współpracy z Niebieską Linia – IZP.

Opracowany kwestionariusz został przesłany do wypełnienia przez specjalistów Niebieskiej Linii IPZ oraz kilku ośrodków pomocy społecznej, mających wydzielone komórki zajmujące się przemocą domową, w tym m.in. do ośrodka z dzielnicy Warszawa-Wola. Specjalistów poproszono o wypełnienie kwestionariuszy dla modeli, z którymi najczęściej mają do czynienia. Zebrano łącznie około 60 wypełnionych kwestionariuszy. Próba nie miała charakteru reprezentatywnego, lecz eksploracyjny, i służyła opracowaniu wstępnego szacunku kosztów i przygotowaniu badania na próbie reprezentatywnej. Najwięcej wypełnionych kwestionariuszy dotyczyło modelu 1 (kobieta w średnim wieku), dla którego wyznaczyliśmy wstępny szacunek kosztów związanych z przemocą domową w dłuższej perspektywie czasu (w przebiegu życia).

Następnie dane z kwestionariuszy zostały zagregowane. Ze względu na liczbę kwestionariuszy szczegółowego szacunku dokonano dla modelu 1. Szacunek kosztów w przebiegu życia dla tego modelu czerpał dane z różnych źródeł:

- wypełnione kwestionariusze,
- dane z rejestrów, zebrane w ramach badania,
- dane z innych źródeł, w tym różnych badań.

Szacunek kosztów pokazano w poniższej tabeli. Koszty zostały podzielone na kilka grup, z uwzględnieniem źródeł danych:

Koszty oszacowane na podstawie studiów przypadku opisanych w formie kwestionariuszy dla modelu 1. W ramach tej części umieszczono tylko koszty, które zostały precyzyjnie opisane w kwestionariuszach.

Koszty liczone na podstawie danych makro pozyskanych od właściwych gestorów lub z ogólnodostępnych źródeł.

Koszty alternatywne – koszty te nie zawsze są ponoszone, ale działania objęte tymi kosztami mają potencjał poprawy funkcjonowania ODP.

Koszty założenia i obsługi NK.

Tabela obejmuje koszty finansowane z różnych źródeł, zarówno prywatnych (ponoszone przez ODP i ich rodziny), jak i publicznych (w ramach publicznego systemu wsparcia: Fundusz Sprawiedliwości, pomoc społeczna, inne źródła). Jest to pewne przybliżenie możliwych do wystąpienia kosztów, które uwzględnią różne warianty intensywności ponoszonych kosztów, będących pochodną różnych zdarzeń i sytuacji ODP. Kalkulacji poddane zostały głównie koszty dotyczące osób doświadczających przemocy, za wyjątkiem kosztów uzależnień i kosztów związanych z wymiarem sprawiedliwości.

Podstawowe założenia:

- Na podstawie kwestionariuszy wypełnionych przez specjalistów wspierających osoby doświadczające przemocy średnio na przypadek przemocy domowej przypada 2,5 ODP (1 osoba dorosła i 1,5 dziecka).
- Udziały procentowe (wagi) użyte w wyliczeniach, dotyczące odsetków przypadków, których danych koszt dotyczy, zostały oszacowane na podstawie opisów studiów przypadku. Informacje te nie mogą być generalizowane na całą populację, ale stanowią ważną wskazówkę podczas wyliczania poszczególnych kategorii kosztów.
- Koszty pomocy prawnej/usług prawnych obejmują w głównej mierze koszty systemowe bazujące na stawkach urzędowych, a nie koszty wsparcia prywatnego – komercyjnego (poza niektórymi wskazanymi wprost przypadkami).

Tabela 9. Wycena kosztów dla modelu 1

Rodzaj kosztu	Sposób wyceny	Koszt roczny	Okres realizacji kosztu
<i>Koszty oszacowane na podstawie studiów przypadku opisanych w formie kwestionariuszy dla modelu 1. Łącznie dla modelu 1 wypełnionych zostało 20 kwestionariuszy. W ramach tej części umieszczono koszty, które zostały precyzyjnie opisane w kwestionariuszach.</i>			
Wsparcie psychologiczne i psychiatryczne będące następstwem PD (leczenie depresji i innych problemów psychicznych)	Wariant 1: - Problemy przejściowe, niższe wsparcie psychologiczne 12 h terapii psychologicznej w roku (średnio 1 raz w miesiącu) - Grupa wsparcia 1 raz w tygodniu Wariant 2: - Poważne problemy psychiczne, wysokie wsparcie psychologiczne i psychiatryczne 50 h terapii psychologicznej w roku (średnio 1 raz w tygodniu), 2 wizyty psychiatryczne w roku - Koszt leków - Grupa wsparcia 1 raz w tygodniu Stawki⁴⁴: - Średni koszt 1 h terapii psychologa: 200 zł - Średni koszt wizyty u psychiatry: 300 zł - Koszt leków: 100 zł na miesiąc - Średni koszt grupy wsparcia (1 spotkanie) na osobę: 30 zł	Wariant 1: 12 h terapii x 200 zł = 2 400 zł 30 zł x 50 spotkań grupy wsparcia = 1 500 zł Łącznie: 2 400 zł + 1 500 zł = 3 900 zł	Wariant 1: 5 lat
		Wariant 2: 50 h terapii x 200 zł = 10 000 zł 2 wizyty psychiatryczne x 300 zł = 600 zł 12 miesięcy x 100 zł (leki)⁴⁵ = 1 200 zł 30 zł x 50 spotkań grupy wsparcia = 1 500 zł Łącznie: 10 000 zł + 600 zł + 1 200 zł + 1 500 zł = 13 300 zł	Wariant 2: 2 lata

44 Stawki uśrednione na podstawie: <https://stronazdrowia.pl/ile-kosztuje-wizyta-u-psychologa-privatnie-cena-za-pierwsze-spotkanie-i-kolejne-konsultacje-koszt-leczenia-dziecka-i-osoby/ar/c14-16462693>, dostęp 19.12.2024

45 Stawka na podstawie: <https://www.dzienchorobrzadkich.pl/ile-kosztuje-leczenie-depresji/#:~:text=Przeci%C4%99tnie%20miesi%C4%99czny%20koszt%20lek%C3%B3w%20przeciwdepresyjnych%20w%20Polsce%20wynosi,pacjent%20wymaga%20specjalistycznego%20leczenia%20lub%20stosowania%20nowoczesnych%20preparat%C3%B3w>, dostęp: 19.12.2024

Uzależnienia (potencjalnie ODP w przyszłości i OSP)	- Średnio 4 turnusy odwykowe po 4 tygodnie w przebiegu całego życia osoby uzależnionej od alkoholu - ODP: koszty terapii liczone zostały dla dzieci. Zakładamy 40-letni okres dorosłości, podczas którego odbywać się będą terapie uzależnień (4 turnusy). 19,2% osób w rodzinach, w których wystąpił problem alkoholowy, doświadczają go będzie w życiu dorosłym⁴⁶ - OSP: zakładamy 20-letni okres, podczas którego odbywać się będą terapie uzależnień (2 turnusy) 25% OSP boryka się z problemem uzależnień – szacunek na podstawie studiów przypadku - Zakładamy pełen koszt turnusów odwykowych - Koszt turnusu: 10 000 zł	Przeliczenie na turnusy odwykowe w całym okresie: OSP: $0,25 \times 2 \times 10\,000 \text{ zł} = 5\,000 \text{ zł}$, tj. 250 zł rocznie ODP: $1,5 \text{ osoby (dzieci)} \times 0,25 \times 0,192 \times 4 \text{ turnusy} \times 10\,000 \text{ zł} = 2\,880 \text{ zł}$, tj. 72 zł rocznie	OSP: 20 lat ODP: 40 lat
Koszty wsparcia prawnego w postaci porad prawnych związanych z sytuacją PD	- Usługa występująca u 50% analizowanych studiów przypadku 2 porady w roku - Opłata minimalna za rozstrzygnięcie w istotnych sprawach rodziny lub co do zarządu majątkiem wspólnym: 480 zł⁴⁷ - Koszt rynkowy 1 h porady prawnej: 300 zł⁴⁸ - Zakładamy, że w wariantcie średnim 1 porada wymaga 4 h pracy prawnika. Dodatkowo doliczamy koszt opłaty minimalnej za rozstrzygnięcie w istotnych sprawach rodziny lub co do zarządu majątkiem wspólnym: 480 zł	Wariant 1 minimalny (realny): $0,5 \times 480 = 240 \text{ zł}$ Wariant 2 średni (realny): $0,5 \times (2 \times 4 \times 300 \text{ zł} + 480 \text{ zł}) = 1\,440 \text{ zł}$	2 lata

46 Na podstawie <https://www.science.org/content/article/primed-addiction>, dostęp: 19.12.2024

47 Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie, <https://sip.lex.pl/akty-prawne/dzu-dziennik-ustaw/oplaty-za-czynnosci-adwokackie-18236070>, dostęp: 19.12.2024

48 <https://www.oferteo.pl/artykuly/ile-kosztuje-porada-prawna#:~:text=%C5%9Arednia%20stawka%20godzinowa%20w%20Polsce%20wynosi%20od%20200,skomplikowania%20sprawy%2C%20dziedzina%20prawa%2C%20a%20nawet%20zamo%C5%BCno%C5%9B%C4%87%20klienta.> dostęp: 19.12.2024

Koszty sądowe związane z rozpadem małżeństwa	- W 20% analizowanych studiów przypadku wystąpił rozwód lub jest on w trakcie, a co za tym idzie – poniesione zostaną koszty postępowań sądowych z nim związanych - Koszt waha się pomiędzy 338,32 a 1 311,04 zł, najbardziej prawdopodobny scenariusz sugeruje koszty na poziomie 527,31 zł⁴⁹. Po uwzględnieniu inflacji wartości te wynoszą odpowiednio: między 530 a 2 056 zł, wartość najbardziej prawdopodobna to 840 zł⁵⁰	0,2 x 840 zł = 168 zł	Koszty jednorazowe
Pozostałe koszty prawne: postępowania rodzinne i alimentacyjne	- Koszty postępowań rodzinnych (opieka, ograniczenie władzy rodzicielskiej, zabezpieczanie kontaktów) › Stawki minimalne za czynności adwokackie w zakresie ograniczenia władzy rodzicielskiej: 240 zł, przepisy dopuszczają stawkę dwukrotną, zatem stawka w wariantcie realnym wynosi 480 zł⁵¹ › Stawki średnie za czynności adwokackie w zakresie ograniczenia władzy rodzicielskiej: 4 500 zł⁵² › Koszty sądowe (sędzia i protokolant): 0,5 dnia pracy = 480 zł - Koszty postępowań alimentacyjnych⁵³ › Minimalne stawki za czynności adwokackie w zakresie alimentów: 240 zł, przepisy dopuszczają stawkę dwukrotną, zatem stawka w wariantcie realnym wynosi 480 zł⁵⁴ › Stawki średnie: 4500 zł⁵⁵ › Koszty sądowe (sędzia i protokolant): 0,5 dnia pracy = 480 zł	Wariant 1 minimalny (realny) 0,53 x 0,37 x (480 zł + 480 zł) + 0,2 x (480 zł + 480 zł) = około 380 zł Wariant 2 średni (realny) 0,53 x 0,37 x (4 500 zł + 480 zł) + 0,2 x (4 500 zł + 480 zł) = około 1 973 zł	Koszty jednorazowe

49 Według szacunków P. Ostaszewskiego, J. Włodarczyk-Madejskiej i K. Jońskiego przedstawionych w publikacji pt. Koszty postępowań sądowych w sprawach rozwodowych. Koszty przedstawione w tabeli dotyczą kosztów dla budżetu państwa typowego postępowania rozwodowego dla 2016 roku

50 Koszt dla budżetu państwa.

51 Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie, <https://sip.lex.pl/akty-prawne/dzu-dziennik-ustaw/oplaty-za-czynnosci-adwokackie-18236070>, z możliwością podwyższenia do sześciokrotności tej stawki par.15 punkt 3 cytowanej ustawy, dostęp 12.12.2024

52 <https://ciesielski-oczachowska.pl/porady/koszt-wynajecia-adwokata-w-sprawie-karnej/>, dostęp: 12.12.2024

53 Warto zaznaczyć, że w tych kosztach bierze się pod uwagę także windykację alimentów i koszty komornicze, co nie zostało wskazane w niniejszym zestawieniu. Zakładamy ponadto, że stopień skomplikowania sprawy jest znaczny, stąd też koszty te zostały osobno dodane do kosztów standardowych postępowań rozwodowych.

54 Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie, <https://sip.lex.pl/akty-prawne/dzu-dziennik-ustaw/oplaty-za-czynnosci-adwokackie-18236070> dostęp: 19.12.2024

55 <https://ciesielski-oczachowska.pl/porady/koszt-wynajecia-adwokata-w-sprawie-karnej/>, dostęp: 12.12.2024

	Stawki: - Koszt 1 dnia pracy sędziego i protokolanta: 960 zł⁵⁶ 20% studiów przypadku zakłada, że w przypadku rozwodów pojawia się także kwestia alimentacyjna (analogicznie jak w kosztach rozwodu) 53% studiów przypadku zakończyło się skazaniem OSP 37% wszczętych postępowań kończy się prawomocnym skazaniem na jakąkolwiek karę pozbawienia wolności. Zakładamy, że skazani na jakąkolwiek karę pozbawienia wolności mają założone sprawy o ograniczenie praw rodzicielskich		
Koszty mieszkaniowe	33% ODP wyprowadza się do placówki wsparcia (głównie do specjalistycznego ośrodka wsparcia), a potem wynajmuje mieszkanie – na podstawie studiów przypadku 50% ODP od razu wyprowadza się do wynajmowanego mieszkania – na podstawie studiów przypadku - Placówka wsparcia: 5 000 zł za osobę miesięcznie (pełen koszt utrzymania w placówce, obejmujący pobyt, wyżywienie, nocleg) - Koszt wynajmu mieszkania (wraz z opłatami): 3 000 zł⁵⁷ za 2,5 ODP - W pierwszym roku zakładamy pełen koszt, w drugim roku 50%.	Pierwsze 3 miesiące: - Placówka wsparcia: 0,33 x 3 miesiące x 2,5 osoby x 5 000 zł = 12 375 zł - Wynajem: 0,5 x 3 miesiące x 3 000 zł = 4 500 zł Pozostałe 9 miesięcy w pierwszym roku: 0,83 x 9 miesięcy x 3 000 zł = 22 410 zł Drugi rok: 0,83 x 12 miesięcy x 50% kosztu wynajmu x 3 000 zł = 14 940 zł	2 lata
Koszty liczone na podstawie danych makro pozyskanych od właściwych gestorów lub z ogólnodostępnych źródeł			

56 Art 91 Prawo o ustroju sądów powszechnych, w praktyce średnie stawki z: <https://www.gowork.pl/poradnik/23/zarobki/ile-zarabia-sedzia-zarobki-sedziow-w-polsce/> oraz <https://wynagrodzenia.pl/moja-placa/ile-zarabia-sedzia>

57 <https://rynekpierwotny.pl/wiadomosci-mieszkaniowe/ile-kosztuje-utrzymanie-mieszkania-w-polsce/11570/>, <https://direct.money.pl/artykuly/porady/ile-kosztuje-wynajem-mieszkania>

Inne koszty leczenia medycznego ODP, mogące być skutkiem PD	• Koszty bezpośrednie: koszty medyczne bezpośrednio związane z PD, tj. takie, które w sprawozdawczości medycznej do NFZ zostały oznaczone kodami odnoszącymi się do przemocy zaistniałej w domu lub instytucji mieszkalnej⁵⁸ • Koszty pośrednie: średnia roczna różnica wszystkich kosztów medycznych pomiędzy osobami doznającymi przemocy w roku bazowym (2013), a osobami niedoznanymi przemocy w roku bazowym⁵⁹ • Koszty obejmują wycenę świadczeń udzielonych w ramach Narodowego Funduszu Zdrowia, a więc jedynie koszty publiczne	Uwaga: szacunki na podstawie świadczeń rozliczanych poza ryczałtem, o ile nie napisano inaczej. Szczegółowa metoda liczenia kosztów w tym obszarze została zawarta w aneksie metodycznym nr 1 do raportu Koszty bezpośrednie: Średnio na pacjenta koszty związane ze świadczeniami opatrzonymi wybranymi przez nas kodami wynosiły: • Ambulatoryjna opieka specjalistyczna: średnio 105,35 zł, a w 2023 roku 238,64 zł • Leczenie stomatologiczne: średnio 45,67 zł, a w 2023 roku 139,46 zł • Leczenie szpitalne: średnio 5 150,94 zł, a w 2023 roku 10 348,33 zł • Opieka psychiatryczna i leczenie uzależnień: średnio 16 448,42 zł, a w 2023 roku 8 4976,42 zł • Podstawowa opieka zdrowotna: średnio 47,34 zł, a w 2023 roku 75,88 zł • Rehabilitacja lecznicza: średnio 705,11 zł, a w 2023 roku 481,57 zł • Świadczenia pielęgnacyjne i opiekuńcze w ramach opieki długoterminowej: średnio 58 602,67 zł, a w 2023 roku 42 627,42 zł W ramach ryczałtu/stawki kapitałowej można było również oszacować świadczenia: • Ratownictwo medyczne: średnio jedna wizyta na pacjenta w danym roku x 300 zł = 300 zł • Podstawowa opieka zdrowotna: średnio jedna wizyta w danym roku x 40 zł = 40 zł	Bezpośrednie koszty: 1 rok Pośrednie koszty: 10 lat
---	--	---	---

58 Wykaz kodów ICD-10 dotyczących przemocy, która wydarzyła się w domu lub instytucji mieszkalnej, został zamieszczony przy opisie danych pochodzących z Ministerstwa Zdrowia (dane Narodowego Funduszu Zdrowia).

59 W tym przypadku chodzi o wskazanie różnicy kosztów wg różnych rodzajów świadczeń dla osób doznających w roku bazowym przemocy (w domu lub instytucji mieszkalnej) w porównaniu do osób przemocy niedoznanających. Kwestie te zostały szczegółowo opisane w ramach części dotyczącej danych z Ministerstwa Zdrowia (dane Narodowego Funduszu Zdrowia).

		Przy uwzględnieniu prawdopodobieństwa skorzystania z danych świadczeń koszty bezpośrednie przypadające na osobę, która skorzystała ze świadczeń o kodach uznanych za związane z przemocą w ujęciu rocznym wyniosły 1 327,42 zł w wariancie minimalnym, a 16 152,59 zł w wariancie maksymalnym. Zaznaczyć należy, że koszty te dotyczą przemocy fizycznej. Koszty pośrednie: Porównano liczbę świadczeń i koszty przypadające na jedną osobę zakwalifikowaną do próby ODP (osoby, u których w 2013 roku wystąpiły świadczenia o kodach uznanych za związane z przemocą) z danymi dla reszty populacji na przestrzeni lat 2013-2023. Ze względu na konieczność korzystania z danych historycznych oszacowania na tej podstawie są z dużym prawdopodobieństwem istotnie niższe niż koszty dla osób u których przemoc wystąpiła w późniejszych latach. Koszty przypadające na ODP były na przestrzeni tych lat wyższe dla większości analizowanych kategorii: • Ambulatoryjna opieka specjalistyczna – 138,95 zł • Leczenie stomatologiczne – 52,34 zł • Leczenie szpitalne – 7 446,23 zł • Opieka psychiatryczna i leczenie uzależnień – 2 262,89 zł • Rehabilitacja lecznicza – 116,13 zł • Świadczenia pielęgnacyjne i opiekuńcze w ramach opieki długoterminowej – 98,95 zł Niestety z powodu braku danych nie jesteśmy w stanie jednoznacznie oszacować różnic w kosztach występujących w ramach ryczału i stawki kapitałowej – w szczególności dla ratownictwa medycznego, które w całości rozliczane jest według tych stawek.	
--	--	--	--

		Dane wskazują jednak na potencjalnie wyższe koszty, gdyż na przestrzeni lat osoba z grupy ODP korzysta przeciętnie z 2,09 wizyty więcej. Po przemnożeniu przez koszt karetkogodziny (300 zł) daje to oszacowanie kosztu o wysokości 627 zł. W efekcie sumaryczny dodatkowy koszt dla osoby z grupy ze sprawozdanymi w 2013 świadczeniami uznanymi za związane z przemocą domową wyniósł 10 728,16 zł, co dla 2,5 ODP daje kwotę 26 820,40 zł w okresie 10 lat, średniorocznie 2 682,04 zł. Zakładamy bowiem, że sytuacja przemocy bez względu na jej typ ze sobą wielorakie skutki zdrowotne dla wszystkich ODP.	
Koszty związane z wymiarem sprawiedliwości w stosunku do OSP (sądy, kuratorzy, więziennictwo)	Wariant 1 – interwencja policji (2 interwencje w domu, 2 wizyty na komendzie), trening zastępowania agresji TZA lub inny program korekcyjno-edukacyjny (3 miesiące), OSP po tym okresie współpracuje Wariant 2 – stwierdzenie popełnienia przestępstwa (min. 3 interwencje, 3 razy wizyty na komendzie, dodatkowy czas pracy policjantów związany koniecznością przygotowania dokumentacji, zgłoszenie do prokuratury), praca sądu i kara probacyjna, w dodatkowych nakazach sądu leczenie odwykowe lub trening zastępowania agresji ART lub TZA, lub inny program korekcyjno-edukacyjny (1 raz w tygodniu po 50 minut, min. 10 sesji), koszty reprezentacji prawnej OSP (obrońca) i ODP (pełnomocnik), koszty dalszych czynności procesowych (1 wniosek/posiedzenie sądu wraz z dodatkową kontrolą kuratora), koszty środków zapobiegawczych (nakazów i zakazów sądu) wykonywanych przez policję, koszty ewentualnej apelacji (prokurator, koszty pracy sądu, reprezentacja prawna OSP i ODP). Wariant 3 – elementy wskazane w wariantcie 2 plus kara pozbawienia wolności 1 rok, koszty reprezentacji prawnej OSP (obrońca) i ODP (pełnomocnik), koszty dalszych czynności procesowych (2 wnioski/posiedzenia sądu oraz 1 dodatkowa kontrola kuratora), koszty środków zapobiegawczych (nakazów i zakazów sądu) wykonywane przez policję, koszty ewentualnej apelacji (prokurator, koszty pracy sądu, reprezentacja prawna OSP i ODP).	Wariant 1 - Policja: 4 h x 132 zł x 2 policjantów = 1 056 zł - TZA: 1 500 zł Łącznie = 2 556 zł Wariant 2 - Policja: 1 584 = 6 h x 2 policjantów x 132zł = 1 584 zł - Prokuratura: 350 zł (jeden dzień pracy) - Sądy: 480 zł (połowa kosztów dnia pracy sędziego i protokolanta + koszty sądowe do ok. 1 roku, czyli 180 zł, płaci skazany) - TZA: 1 500zł - Kurator: min. 1 raz w miesiącu, 12 x 262,85 zł = 3 154,20 zł - Przygotowanie opinii przez kuratora dla sądu na etapie przedprocesowym: 262,85 zł oraz dodatkowa kontrola 262,85 zł - Koszty dalszych czynności procesowych (1 posiedzenie): 480 zł	Wariant 1: 2 tygodnie + 3 miesiące TZA Wariant 2: 6 miesięcy + 1 rok kary probacji Wariant 3: 1 rok, przygotowanie 3-6 miesięcy

	Stawki: - Kurator: 262,85 zł za godzinę w bezpośrednim kontakcie⁶⁰ - Prokuratura: 1 dzień pracy 350 zł⁶¹ - Koszt 1 dnia pracy sędziego i protokolanta: 960 zł⁶² - Koszty sądowe do ok. roku: 180 zł⁶³ - TZA grupowo: minimum 1 500 zł (prywatnie maksymalnie może to być nawet 4 800 zł)⁶⁴ 1 miesiąc pozbawienia wolności sprawcy: 5 357,88 zł⁶⁵ - Koszt pracy policji: 132 zł/h - Reprezentacja prawna w sprawach karnych OSP⁶⁶	- Koszty reprezentacji prawnej OSP (sprawa karna oraz dodatkowy wniosek 2 x 720 zł) - Koszty reprezentacji prawnej ODP (sprawa karna oraz dodatkowy wniosek 2 x 720 zł) - Koszty czynności procesowych (koszty pracy sądu) i dodatkowa kontrola kuratora 262,85 zł - Koszty pracy policji przy kontroli środków zapobiegawczych (min. 3 x kontrola 2h = 792 zł) - Koszty ewentualnej apelacji to dodatkowe: 2 772,85 zł (praca prokuratora 350 zł, sądu 480 zł, kuratora 262,85 zł, reprezentacja prawna OSP 840 zł i ODP 840 zł)⁶⁷ Łącznie: 12 188,75 zł + 2 772,85zł = około 14 962 zł Wariant 3 - Policja: 1584 = 6 h x 2 policjantów x 132zł = 1584 zł - Prokuratura: 350 zł (jeden dzień pracy) - Sądy: 480 zł (połowa kosztów dnia pracy sędziego i protokolanta + koszty sądowe do ok. 1 roku, czyli 180 zł, płaci skazany) - Koszty dalszych czynności procesowych (2 posiedzenia) 960 zł	
--	--	---	--

60 Wysokość opłaty za udział kuratora sądowego w kontakcie wynosi 10% kwoty bazowej dla kuratorów zawodowych (na rok 2024 koszt związany z obecnością kuratora wynosi 262,85 zł brutto). Art. 13. Ustawa budżetowa na rok 2024.

61 Art 91 c Prawo o ustroju sądów powszechnych, w praktyce <https://wynagrodzenia.pl/moja-placa/ile-zarabia-prokurator>, dostęp: 19.12.2024

62 Art 91 Prawo o ustroju sądów powszechnych, w praktyce średnie stawki z: <https://www.gowork.pl/poradnik/23/zarobki/ile-zarabia-sedzia-zarobki-sedziow-w-polsce/> oraz <https://wynagrodzenia.pl/moja-placa/ile-zarabia-sedzia>, dostęp: 19.12.2024

63 <https://sip.lex.pl/akty-prawne/dzu-dziennik-ustaw/oplaty-w-sprawach-karnych-16788986>, dostęp 23.12.2024.

64 Licząc minimum 10 spotkań po 150 zł, uwaga: maksymalna liczba spotkań to 30, plus 2 spotkania diagnostyczne, co daje maksymalnie 4800 zł <https://psychoterapia.plus/trening-zastepowania-agresji/>, dostęp: 19.12.2024

65 Tabl. 84 Wydatki na utrzymanie jednego osadzonego w 2023 roku (budżet krajowy oraz budżet śr. unijnych) <https://www.sw.gov.pl/strona/Statystyka>, dostęp: 19.12.2024

66 <https://sip.lex.pl/akty-prawne/dzu-dziennik-ustaw/oplaty-za-czynnosci-adwokackie-18236070> Uwaga: ustawa określa stawki minimalne, w praktyce mogą one być wyższe; stawki różnią się w I i II instancji, dostęp: 19.12.2024

67 Nie ma opłaty sądowej przy apelacji w sprawie karnej.

		- Koszty reprezentacji prawnej OSP (sprawa karna oraz 2 dodatkowe wnioski 3 x 720 zł) - Koszty reprezentacji prawnej ODP (sprawa karna oraz 2 dodatkowe wnioski 3 x 720 zł) - Kurator (pracuje na początku na potrzeby sądu): 1 spotkanie 262,85 zł oraz dodatkowa kontrola 262,85 zł - Koszty pracy policji przy kontroli środków zapobiegawczych (min. 3 x kontrola 2 h = 792 zł) - Więzienie: 1 rok 64 294,56 zł - TZA robione w więzieniu: 1 500 zł (koszt pokrywany z Funduszu Sprawiedliwości) - Koszty ewentualnej apelacji to dodatkowe: 2 772,85 zł (praca prokuratora 350 zł, sądu 480 zł, kuratora 262,85 zł, reprezentacja prawna OSP – 840 zł i ODP – 840 zł)⁶⁸ Łącznie: 74 986,26 zł + 2 772,85 zł = około 77 764 zł	
Trudności w życiu zawodowym na rynku pracy	Wyliczenie zgodne z wzorem⁶⁹: Wynagrodzenie roczne x stopa bezrobocia (średnia z lat 2012-2023 8,8%) x wzrost ryzyka bezrobocia z powodu PD (na podstawie danych z Wielkiej Brytanii o 25%) = utrata rocznej produkcji z powodu PD Wariant 1: wynagrodzenie minimalne: 4 300 zł brutto (dane za 2024 r.) Wariant 2: wynagrodzenie średnie: ok. 8 100 zł brutto (dane za 2024 r.)	Wariant 1 dla jednej osoby: 4 300 zł x 12 miesięcy x 0,088 x 1,25 = 5 675 zł Wariant 2 dla jednej osoby: 8 100 zł x 12 miesięcy x 0,088 x 1,25 = 10 692 zł	Dzieci: 30-40 lat Dorośli: 20 lat

68 Nie ma opłaty sądowej przy apelacji w sprawie karnej.

69 Oliver R., Alexander B., Roe S., Wlasny M. (2019). The economic and social costs of domestic abuse, Home Office, UK. Nie znamy dokładnej struktury ODP i OSP wg aktywności rynku pracy i potencjału ekonomicznego, sytuacje mogą być zróżnicowane. Rośnie udział OSP i OSP o wysokim statusie społeczno-ekonomicznym, gdzie koszty utraty potencjału na rynku pracy są niewielkie, jednak nie znamy precyzyjnie skali zjawiska. Z tego powodu sposób wyliczania tego kosztu oparty został na metodzie brytyjskiej, wskazanej w przypisie.

Świadczenia pieniężne	- Pomoc społeczna: 3 436 412 619 zł / 657 720 rodzin = 5 224 zł na rodzinę w roku⁷⁰ - Fundusz Sprawiedliwości: 3 316 232 zł / 10 550 osób objętych pomocą z tytułu PD = 314,33 zł⁷¹ 50% rodzin doznających przemocy otrzymuje pomoc finansową – na podstawie analizowanych studiów przypadku	$0,5 \times (5\,224 \text{ zł} + 315 \text{ zł}) = \text{około } 2\,770 \text{ zł}$	Pomoc społeczna: 5 lat Fundusz Sprawiedliwości: 2 lata
Koszty alternatywne – koszty te nie zawsze są ponoszone, ale działania objęte tymi kosztami mają potencjał poprawy funkcjonowanie ODP			
Wsparcie edukacyjne (np. korepetycje – w sytuacji pogorszenia wyników w nauce)	72 h w roku - Cena za 1 h to 80 zł (średnia) 2 godziny tygodniowo w roku szkolnym (śr. 36 tyg. nauki) - Liczba dzieci: średnio 1,5	$1,5 \text{ dziecka} \times 72 \text{ h} \times 80 \text{ zł} = 8\,640 \text{ zł}$	4 lata
Wsparcie terapeutyczne dotyczące obniżonych umiejętności społecznych wraz z diagnozą	- Koszty zostały oparte na wycenie treningu umiejętności społecznych 40 h w roku - Koszt roczny treningu: 5 000 zł - Koszt diagnozy: 1 861 zł (jednorazowy)⁷²	$5\,000 \text{ zł} + 1\,861 \text{ zł} = 6\,861 \text{ zł}$	2 lata
Koszty procedury Niebieskie Karty			
Koszty pracy zespołów interdyscyplinarnych i grup roboczych	Koszty zespołu interdyscyplinarnego: Wariant 1 miejski Koszty pracy pracowników socjalnych – szacowany koszt wszystkich działań w zakresie PD – jednostka wiodąca: Średnio na przypadek w skali roku 3 etaty / 94, czyli 251 dni roboczych x 3 etaty x 8 h / 94 procedury NK = około 64 h pracy pracownika socjalnego na przypadek (na podstawie danych z OPS Warszawa-Wola). 64 h pracy x 35 zł = 2 240 zł	Wariant 1 miejski: 2 240 zł + 2 985 zł + 128 zł + 158 zł = 5 511 zł Wariant 2 wiejski/małego miasta: 2002 zł + 2985 zł + 128 zł + 117 zł = 5 232 zł	1 rok

70 Koszt w przeliczeniu na rodzinę oszacowany na podstawie danych za 2023 r. z MRPIPS – łączna kwota udzielanych przez pomoc społeczną świadczeń w ramach zadań własnych gmin podzielona przez liczbę rodzin otrzymujących wsparcie.

71 Dane z Ministerstwa Sprawiedliwości za 2023 r. dotyczące wsparcia pieniężnego dla osób doznających przemocy.

72 Na podstawie: [https://www.bankier.pl/wiadomosc/Diagnoza-spektrum-autyzmu-kosztuje-blisko-2-tys-zl-NFZ-wycenia-ja-na-10-razy-mniej-8693739.html#:~:text=AOTMiT%20por%C3%B3wna%C5%82a%20ceny%20komercyjne%2C%20z,%2C%20natomiast%20najwy%C5%BCsza%20%2D%203150%20z%C5%82.](https://www.bankier.pl/wiadomosc/Diagnoza-spektrum-autyzmu-kosztuje-blisko-2-tys-zl-NFZ-wycenia-ja-na-10-razy-mniej-8693739.html#:~:text=AOTMiT%20por%C3%B3wna%C5%82a%20ceny%20komercyjne%2C%20z,%2C%20natomiast%20najwy%C5%BCsza%20%2D%203150%20z%C5%82.,), dostęp 19.12.2024

	• Pozostali członkowie ZI i GR: przedstawiciel policji, oświaty, służby zdrowia, kurator sądowy, inny przedstawiciel – łącznie 5 osób ZI: 0,13 spotkania x 4 h x 132 zł x 5 = około 345 zł GR: 2 spotkania x 2 h x 132 zł x 5 = 2 640 zł Łącznie = 2 985 zł Obsługa techniczna: 6 000 zł dotacji celowej na gminę / ZI, zatem przeliczenie na 1 procedurę NK wynosi: 6 000 zł x 2 494 / 116 880 procedur NK (obsługiwanych w roku) = około 128 zł • Monitoring sytuacji rodziny po zakończeniu procedury NK przez okres 9 miesięcy – zakładamy 0,5 h pracy pracownika socjalnego raz w miesiącu = 4,5 h łącznie; 4,5 h x 35 zł = około 158 zł Wariant 2 wiejski/małe miasto • Koszty pracy pracowników socjalnych – szacowany koszt wszystkich działań w zakresie PD – jednostka wiodąca: Średnio na przypadek w skali roku 1 etat / 26, czyli 251 dni roboczych x 8 h / 26 procedury NK = około 77 h pracy pracownika socjalnego na przypadek (na podstawie danych z GOPS); 77 h x 26 zł = około 2 002 zł • Pozostali członkowie ZI i GR: analogicznie jak w wariancie miejskim: 2 985 zł • Obsługa techniczna: 128 zł – wyliczenia jw. • Monitoring sytuacji rodziny po zakończeniu procedury NK⁷³ przez okres 9 miesięcy – zakładamy 0,5 h pracy pracownika socjalnego raz w miesiącu = 4,5 h łącznie; 4,5 h x 26 zł = 117 zł Kluczowe dane (na podstawie sprawozdań KPPPD 2022 r.) • Liczba Zespołów Interdyscyplinarnych ZI: 2 494 • Liczba spotkań ZI: 14 545		
--	--	--	--

73 Ze względu na brak standardów w zakresie monitoringu sytuacji rodziny po zakończeniu procedury NK zakładamy, że w skali miesiąca monitoring zajmie ok. 0,5 h pracy pracownika socjalnego.

	• Liczba grup roboczych GR: 83 924 • Liczba spotkań GR: 235 859 • Liczba wszczętych procedur NK: 83 196 • Liczba kontynuowanych NK: 33 684 • Łączna liczba obsługiwanych NK: 116 880 • Średnia liczba procedur NK na ZI = $116\,880/2\,494$ = około 47 • Średnia liczba procedur NK na GR = $83\,924/2\,494$ = około 34 • Liczba spotkań ZI przypadająca na jedną procedurę NK (wartość średnia służąca do przypisania kosztów na 1 NK): $14\,545/116\,880$ = około 0,13 spotkania • Liczba spotkań GR przypadająca na jedną procedurę NK • Wynagrodzenie pracownika socjalnego⁷⁴: wariant miejski: 6 000 zł miesięcznie / 22 dni pracy = około 275 zł za dzień pracy, stawka za godzinę = 35 zł wariant wiejski/małego miasta: 4 500 zł miesięcznie / 22 dni pracy = około 205 zł, stawka za godzinę = 26 zł • Dotacja celowa na koszty obsługi ZI i GR: 6 000 zł (wartość średnia służąca do przypisania kosztów na 1 NK): $235\,859/116\,880$ = około 2 spotkania • 1 spotkanie ZI/GR = 4 h (na podstawie praktyki pracy) • Dla uproszczenia stawka płacy specjalistów na podstawie danych dla policjantów = 132 zł/h⁷⁵		
--	--	--	--

Źródło: Opracowanie własne.

74 <https://www.jobted.pl/wynagrodzenie/pracownik-socjalny>, dostęp 18.12.2024

75 <https://info.policja.pl/inf/organizacja/zarobki-policjantow/75476,Zarobki-policjantow-2023-r.html>, dostęp 12.12.2024

Warianty niski i wysoki oraz związane z nimi koszty

Założenia służące do wyznaczenia wariantu niskiego i wysokiego dla opisanych powyżej kosztów są powiązane z intensywnością doświadczanej przemocy i czasem jej trwania oraz z konsekwencjami przemocy.

Zakładamy, że krótkookresowa przemoc o małej intensywności wiąże się z mniejszą liczbą konsekwencji dla osób doświadczających przemocy – przez co koszt tej przemocy jest niższy i łączy się głównie z działaniami związanymi ze zgłoszeniem przemocy, formalnym zarejestrowaniem przemocy i doraźną pomocą osobom doświadczającym przemocy.

Schemat 1. Zmiany kosztów przemocy domowej w czasie

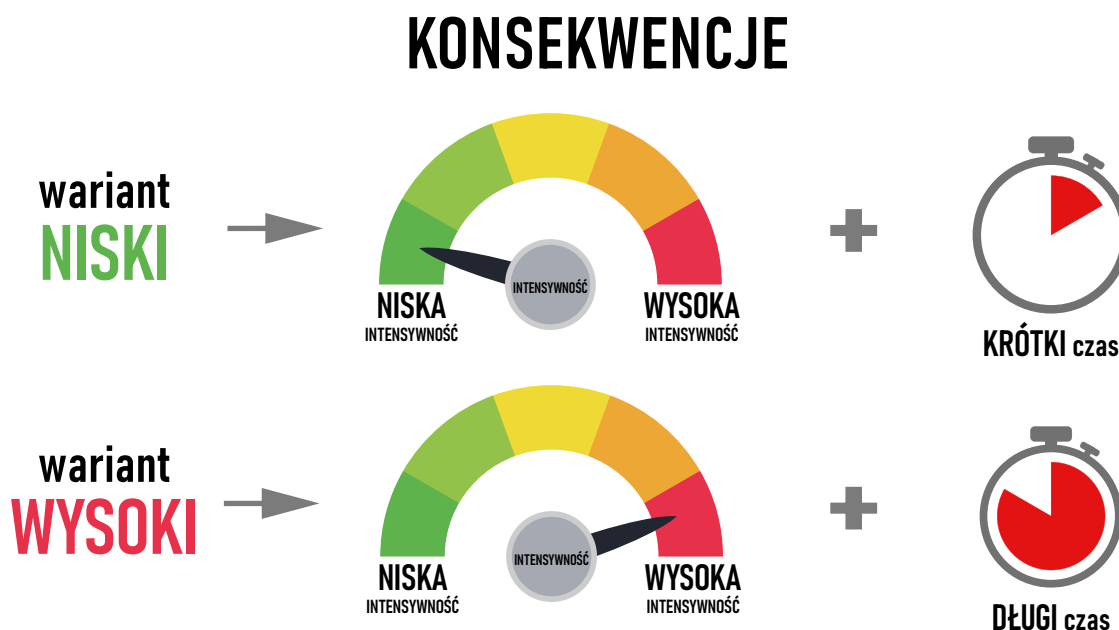

Źródło: Opracowanie własne.

Wraz ze wzrostem czasu trwania i intensywności przemocy pojawiają się dodatkowe konsekwencje dla osób doświadczających przemocy i wzrasta również koszt przemocy. Możemy założyć, że warianty kosztów zmieniające się wraz z konsekwencjami przemocy wiążą się z reakcją prawnokarną na przemoc. Bez wątpienia jednak są to kwestie indywidualne dla każdej rodziny, a główne koszty przemocy poza kosztami reakcji prawnokarnej wiążą się z udzielaniem pomocy osobom doświadczającym przemocy. Zakres tej pomocy jest jednak zróżnicowany i generuje dodatkowe kwestie obejmujące szczególne potrzeby ODP w różnych obszarach ich funkcjonowania.

Prezentacja kosztów obejmuje zatem wariant niski i wariant wysoki przy zastrzeżeniu, że w przypadku każdej ODP szczegółowy zakres pomocy uzależniony jest od jej potrzeb, natomiast podstawowe ramy analizy i warianty kosztów z perspektywy systemu obejmują prawnokarną reakcję na przemoc i działania podejmowane wobec sprawcy. Ilustruje to poniższy schemat.

Schemat 2. Sposób wyznaczania wariantu niskiego i wysokiego dla trajektorii kosztów modelu 1

Źródło: Opracowanie własne.

Przed wariantem niskim istnieje „szara strefa” – przemoc trwa, ale nie jest jeszcze zgłoszona. Tych kosztów nie wyliczamy, ale one już się agregują, w zależności od sytuacji danej rodziny. Wariant niski i wysoki liczone są dla okresu 2 lat, aby pokazać zróżnicowanie kosztów w krótkiej perspektywie między wariantami, co umożliwi porównanie ich skali. Jednak należy wziąć pod uwagę, że koszty w wariantcie wysokim mają przeważnie dłuższy okres występowania.

Wariant niski

Obejmuje zgłoszenie przestępstwa, a więc moment, w którym przestępstwo „wychodzi na zewnątrz”.

Wariant ten obejmuje koszty jednorazowe lub ponoszone w krótkim okresie czasu dla przemocy o stosunkowo niskim natężeniu. Nie zakładamy długookresowych konsekwencji przemocy dla zdrowia, pracy czy codziennego funkcjonowania danej rodziny.

Jednak w zależności od sytuacji osobistej, mieszkaniowej, zdrowotnej i zawodowej członków rodziny możliwe są także koszty związane ze specyficznymi konsekwencjami przemocy – zmiana miejsca zamieszkania, leczenie, utrata dochodów i inne.

Tabela 10. Poszczególne kategorie kosztów w wariantcie niskim (okres 2 lat)

Rodzaj kosztu	Wysokość kosztu
Wsparcie psychologiczne i psychiatryczne: wariant 1 – przejściowe problemy:	3 900 zł x 2 lata = 7 800 zł
Porady prawne – wariant minimalny realny	240 zł x 2 lata = 480 zł
Pozostałe koszty prawne – wariant minimalny realny	380 zł (koszt jednorazowy)
Koszty związane z wymiarem sprawiedliwości – wariant 1	2 556 zł (koszt całościowy)
Świadczenia pieniężne z Funduszu Sprawiedliwości	157,5 x 2 lata = 315 zł
Koszty procedury NK – wariant wiejski/malego miasta	5 232 zł (koszt całościowy)
ŁĄCZNIE	16 763,40 zł

Źródło: Opracowanie własne.

Wariant wysoki

Dotyczy stwierdzonego przestępstwa przemocy w rodzinie (par. 207 kk), które kończy się uwięzieniem sprawcy przemocy.

Zakładamy w tym wariantcie, że przemoc jest długotrwała lub/i intensywna, skoro doprowadziła do skazania sprawcy na karę bezwzględnego pozbawienia wolności. W analizie kosztów uwzględniamy zatem występowanie dodatkowych konsekwencji przemocy dla członków rodziny w zakresie zdrowia, sytuacji mieszkaniowej, zawodowej i innych.

Tabela 11. Poszczególne kategorie kosztów w wariantcie wysokim (okres 2 lat)

Rodzaj kosztu	Wysokość kosztu
Wsparcie psychologiczne i psychiatryczne: wariant 2 – poważne problemy	13 300 x 2 lata = 26 600 zł
Uzależnienia	250 zł (OSP) + 72 zł (ODP) x 2 lata = 644 zł
Inne koszty medyczne o charakterze bezpośrednim (wariant maksymalny dla jednej ODP – przemoc fizyczna) i pośrednim (dla 2,5 ODP, rozumianym jako nadwyżka kosztów medycznych wynikająca z przemocy domowej)	(16 152,59 zł + 2 682,04 zł) x 2 lata = 37 669,26 zł
Koszty mieszkaniowe: pierwsze 3 miesiące placówka, następnie mieszkanie wynajmowane	12 375 zł + 22 410 zł + 14 940 zł = 49 725 zł
Koszty wsparcia prawnego – wariant średni realny	1 440 zł x 2 lata = 2 880 zł
Koszty związane z rozpadem małżeństwa	168 zł (koszt jednorazowy)
Pozostałe koszty prawne: postępowania rodzinne i alimentacyjne (duże skomplikowanie spraw) – wariant średni realny	1 973 zł (koszt jednorazowy)
Koszty związane z wymiarem sprawiedliwości: wariant 3	14 962 zł (koszt całościowy)

Świadczenia pieniężne z Funduszu Sprawiedliwości i pomocy społecznej	2 770 zł x 2 lata = 5 540 zł
Trudności w życiu zawodowym na rynku pracy – wariant dla średniego wynagrodzenia dla 1 dorosłej ODP	5 675 zł x 2 lata = 11 350 zł
Wsparcie edukacyjne	8 640 zł x 2 lata = 17 280 zł
Wsparcie terapeutyczne dotyczące obniżonych umiejętności społecznych wraz z diagnozą	6 861 zł x 2 lata = 13 722 zł
Koszty procedury NK – wariant miejski	5 511 zł (koszt całociowy)
ŁĄCZNIE	188 024 zł

Źródło: Opracowanie własne.

Po wariancie wysokim możliwe są jednak dalsze koszty, w zależności od tego, czy z przemocą wiązały się także inne przestępstwa i ich konsekwencje (np. uszkodzenie ciała, przemoc seksualna, zabójstwo i inne). Przypadkiem ekstremalnym jest zabójstwo, odnotowywane jako zabójstwo na tle nieporozumień rodzinnych.

Dane Niebieskiej Linii (Czarna Księga Ofiar Przemocy Domowej w Polsce 2021)⁷⁶ pokazują, że w analizowanym 2021 roku miało miejsce 131 zabójstw na tle nieporozumień rodzinnych. Wśród ofiar tych zabójstw wyraźnie wyższy niż w przypadku pozostałych zabójstw był odsetek kobiet. Zabójstwa na tle nieporozumień rodzinnych stanowią około 20% wszystkich zabójstw w Polsce.

Tak ekstremalny przypadek nie był przez nas w tym raporcie analizowany. Zauważyć należy jednak, że w takim przypadku koszty przemocy uwzględniają utratę życia ofiary zabójstwa i wieloletnie pozbawienie wolności sprawcy. Inną kategorią jest tzw. zabójstwo suicydalne (sprawca zabójstwa popełnia następnie samobójstwo). Taki przypadek nie jest odnotowywany w statystykach sądowych, gdyż sprawy te są umarzane na etapie postępowania przygotowawczego. Bez wątpienia każdy przypadek ekstremalny, poza bezpośrednimi kosztami powstającymi po stronie sprawcy i osoby doznającej przemocy, niesie ze sobą koszty wynikające z traumatyzującej siły takiej sytuacji, zarówno dla bliższej, jak i dalszej rodziny, a także dla społeczności lokalnej.

PODSUMOWANIE

W przedstawionym raporcie podjęliśmy próbę oszacowania kosztów przemocy domowej w Polsce. Zawarte w nim wyliczenia w sposób syntetyczny prezentują zakres dostępnych danych ze sprawozdawczości, które wprost wskazują na poniesione koszty lub mogą posłużyć do ich szacowania. Ponadto obejmują wstępny szacunek kosztów generowanych w związku z przemocą w ujęciu najczęściej występującej trajektorii życiowych. Wyliczenia te pokazują skalę możliwych kosztów, wskazują pewne warianty minimalne i maksymalne związane z intensywnością przemocy domowej i jej konsekwencjami.

Przeprowadzona przez nas analiza pozwoliła pokazać dwie ważne i powiązane ze sobą kwestie.

PO PIERWSZE, badanie pokazało, że przemoc domowa generuje znaczne koszty, a tym samym stratę stanowią zaniechania w zakresie jej przeciwdziałania. Warto podkreślić, że wcześniejsze reagowanie skraca czas procesów pomocowych i w rezultacie obniża długotrwałe koszty. Konsekwencje przemocy domowej mają nie tylko charakter fizyczny, psychiczny czy społeczny, ale także bardzo wyraźny skutek ekonomiczny. Koszty ponoszone są zarówno przez osoby doznające przemocy w przebiegu ich życia, jak i przez system publiczny. Chociaż koszty te w oczywisty sposób różnią się w zależności od intensywności i czasu doświadczania przemocy, to w wariantcie maksymalnym rzutują na sytuację ekonomiczną jednostki przez cały pozostały okres życia. Są one też długotrwałe i wysokie z punktu widzenia wydatków publicznych. Koszty ponoszone przez system związane są tu bowiem z szeregiem obszarów: funkcjonowaniem systemu profilaktyki, sądownictwa i prokuratury oraz wykonaniem kar i oddziaływań terapeutycznych względem sprawców przemocy, pomocą i oddziaływaniem terapeutycznym względem osób doznających przemocy, kwestią zdrowia oraz dobrostanu psychicznego osób poszkodowanych i zagrożonych konsekwencjami przemocy, doraźną i długofalową pomocą społeczną, aktywizacją społeczną i edukacją. Tak jak w realiach życia konsekwencje doświadczania przemocy dotyczą wielu obszarów życia osób pokrzywdzonych, tak i w perspektywie różnych obszarów polityki publicznej widoczne są wielowymiarowe koszty związane z minimalizowaniem skutków przemocy i jej profilaktyką.

PO DRUGIE, przeprowadzona przez nas analiza ujawnia, jak wielu danych brakuje, by rzetelnie i systemowo szacować w Polsce koszty przemocy domowej. W wielu wypadkach dokonywaliśmy autorskiego szacunku kosztów, w tym kosztów publicznych, które są ponoszone, a nie są nigdzie raportowane. Dotyczy to np. kosztów obsługi procedury Niebieskie Karty, pracy zespołów interdyscyplinarnych i ich grup roboczych. To znaczne koszty, które nie są ujmowane w systemie. Kwestia braku danych potrzebnych do rzetelnego szacowania kosztów dotyczy także obowiązku monitorowania sytuacji rodziny po zakończeniu procedury Niebieskie Karty. Obowiązek taki został wprowadzony od 2024 roku (§ 21 ust.1 rozporządzenia Rady Ministrów w sprawie procedury „Niebieskie Karty” oraz wzorów formularzy „Niebieskie Karty”⁷⁷) nie zostały przyznane na to dodatkowe zasoby, nie wyznaczono także standardów tego typu działań.

Brak danych, czy też szerzej – kompleksowego systemu ich zbierania i raportowania, prowadzi do sytuacji, w której trudno oszacować faktyczne koszty funkcjonowania systemu przeciwdziałania przemocy domowej i ochrony przed nią. W konsekwencji, trudno prowadzić rzetelne działania mające na celu usprawnienie i zwiększenie jego skuteczności. Brak uwzględniania w polityce publicznej rzeczywistych kosztów, generowanych szczególnie przez czas specjalistów realizujących dane zadania, powoduje działania pozorowane, zagrożone w obliczu niewielkich możliwości realizacyjnych. Ważne jest rozpoczęcie dyskusji nad standardami określonych działań, także w kontekście potrzebnych do ich realizacji zasobów. Mamy nadzieję, że przeprowadzona przez nas próba oszacowania tych kosztów, w tym propozycja metody ich wyliczania, będzie stanowić przyczynek do takiej dyskusji.

NA KONIEC chcielibyśmy podkreślić, że przedstawiony w raporcie sposób liczenia kosztów ma charakter rozwojowy, stanowi pierwszą próbę przybliżenia skali kosztów przemocy domowej – jako punkt wyjścia do dalszych coraz bardziej zaawansowanych prac. Przeprowadzona przez nas analiza ma swoje wyraźne ograniczenia. Obejmują one szereg kwestii, takich jak brak faktycznej możliwości uwzględnienia zróżnicowanych trajektorii życia osób doświadczających przemocy domowej (choćby sytuacji osób starszych i z niepełnosprawnościami, osób nastoletnich/młodych dorosłych, mężczyzn). Analizy nie uwzględniają także kosztów umieszczenia dzieci w pieczy zastępczej czy kosztów prawnych związanych z art. 209 kk dotyczącym niealimentacji. Można z dużym prawdopodobieństwem stwierdzić, że uwzględnienie tego zróżnicowania ujawni inne, być może dodatkowe w stosunku do przedstawionych w raporcie szacunków koszty. W przeprowadzonych analizach nie zostały uwzględnione także sytuacje ekstremalne, takie jak śmierć osoby doświadczającej przemocy czy jej sprawcy. Analiza kosztów w trajektoriach życia oszacowana została na podstawie ograniczonej liczby przypadków. Dalsze prace nad sposobem szacowania kosztów przemocy domowej bez wątpienia wymagają szerszego pilotażu i analizy bardziej zróżnicowanych sytuacji, w których przemoc domowa ma miejsce, w tym uwzględnienia różnych typów przemocy, które w niniejszym raporcie zostały potraktowane łącznie. Mamy jednak nadzieję, że prezentowany raport jest początkiem całego cyklu publikacji, a kolejne opracowania, wraz z nowymi danymi i metodami liczenia kosztów, będą ukazywały się również w następnych latach.

Wyliczenie kosztów medycznych dla ODP

Tabela A1. Prawdopodobieństwo, że dana osoba objęta procedurą NK skorzystała w danym roku ze świadczeń o kodach uznanych za związane z przemocą domową

Rok	Liczba świadczeń	Liczba osób objętych procedurą NK	Prawdopodobieństwo skorzystania ze świadczenia w danym roku przez ODP ⁷⁸
2013	3878	86 797	4,47%
2014	3933	105 332	3,73%
2015	3746	97 501	3,84%
2016	3314	91 789	3,61%
2017	2719	92 529	2,94%
2018	2414	88 133	2,74%
2019	2125	88 032	2,41%
2020	1368	85 575	1,60%
2021	1405	75 761	1,85%
2022	1989	71 631	2,78%
2023	2160	77 832	2,78%
		średnio:	2,98%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Ministerstwa Zdrowia oraz Policji.

Koszty bezpośrednie

Tabela A2. Koszty bezpośrednie związane ze świadczeniami zdrowotnymi przypadające na osobę, która skorzystała ze świadczeń uznanych za związane z przemocą

Rodzaj świadczeń	Średni koszt na pacjenta w jednym roku	Prawdopodobieństwo, że u pacjenta, który skorzysta z pomocy, wystąpi świadczenie danego typu	Koszt pomnożony przez prawdopodobieństwo jego wystąpienia
Ambulatoryjna opieka specjalistyczna	105,35 zł	Średnio 5%	5,27 zł
Leczenie stomatologiczne	45,67 zł	Średnio 5%	2,28 zł
Leczenie szpitalne	Poza ryczałtem i stawką kapitałową: 5150,94 zł W ramach ryczałtu: trudne do oceny	Poza ryczałtem i stawką kapitałową: 1% Ogółem 10%	Przy założeniu, że koszty w ramach ryczałtu byłyby takie same: 515,09 zł
Opieka psychiatryczna i leczenie uzależnień	Średnio 16 448,42 zł W ostatnich latach 77 415,55 zł	Średnio 4%, ale w ostatnich latach 20%	Średnio 657,94 zł W ostatnich latach 15483,11 zł
Podstawowa opieka zdrowotna	Poza ryczałtem i stawką kapitałową: 47,34 zł W ramach ryczałtu: trudne do oceny (średnio 1,05 wizyty na pacjenta)	Poza ryczałtem i stawką kapitałową: ok. 0,5% Ogółem 46%, w ostatnich latach ok. 25%	Przy założeniu, że koszty w ramach ryczałtu byłyby takie same: Ogółem 21,78 zł W ostatnich latach 11,84 zł

78 Przy założeniu, że wszystkie osoby u których sprawozdano takie świadczenia były lub zostały objęte procedurą

Ratownictwo medyczne	Średnio 1,01 wizyty na pacjenta Przy założeniu, że koszt jednej wizyty to 300 zł (typowy koszt karetkogodziny)	Wszystko w ramach ryczału i stawki kapitacyjnej ok. 35%	105 zł
Rehabilitacja lecznicza	705,11 zł	Średnio 0,1%	0,7 zł
Świadczenia pielęgnacyjne i opiekuńcze w ramach opieki długoterminowej	58 602,67 zł	Średnio 0,05%	29,30 zł
Suma:			Wariant minimum: 1 327,42 zł Wariant maksimum: 16 152,59 zł

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Ministerstwa Zdrowia.

Jeśli uwzględnimy prawdopodobieństwo, że dana osoba objęta procedurą NK skorzysta z takich świadczeń, to przeciętne koszty na jedną osobę objętą procedurą NK związane ze świadczeniami bezpośrednio wynikającymi z przemocy wyniosą: $2,98\% \cdot 1\,327,42\text{ zł} = 39,52\text{ zł}$ w wariantie minimum, a 480,92 zł w wariantie maksimum.

Koszty pośrednie

Porównano liczbę świadczeń i koszty przypadające na jedną osobę zakwalifikowaną do próby ODP (tj. osoby, u których w 2013 roku wystąpiły świadczenia o kodach uznanych za związane z przemocą) z danymi dla reszty populacji na przestrzeni lat 2013-2023. Co ważne, niewykluczone, że w grupie kontrolnej występują również ODP, ale ze względu na wielkość próby (ok. 38 mln) nie powinny one znacząco zaburzać oszacowań.

Porównanie liczby pacjentów, wizyt i kosztów przypadających na jedną osobę z grupy wskazuje na słabnący wpływ doświadczenia przemocy na korzystanie ze świadczeń opieki zdrowotnej. W niektórych kategoriach koszty są jednak istotnie wyższe w całym analizowanym okresie.

Tabela A3. Dodatkowe koszty występujące u osoby, która w 2013 roku miała sprawozdane świadczenia uznane za związane z przemocą domową ponoszone przez system publicznej ochrony zdrowia w latach 2013-2023

Nazwa świadczenia	Lata, w których liczba wizyt przypadających na ODP jest większa	Lata, w których koszty są większe ⁷⁹	Oszacowanie, o ile koszty przypadające na ODP są wyższe	Uwagi
Ambulatoryjna opieka specjalistyczna	2013-2021	2012-2019; 2021	138,95 zł	
Leczenie stomatologiczne	2013-2022	2013-2021	52,34 zł	
Leczenie szpitalne	2013-2021	2013-2020	Poza rik: 1 401,25 zł W ramach rik: 6 044,98 zł Suma: 7 446,23 zł	W pierwszym roku liczba wizyt dla ODP 2,9-krotnie większa niż dla grupy kontrolnej Przy założeniu, że koszty w ramach ryczału i stawki kapitacyjnej są analogiczne jak poza ryczałem i stawką kapitacyjną.

79 Poza ryczałem i stawką kapitacyjną (poza rik).

Opieka psychiatryczna i leczenie uzależnień	2013-2023 Cały okres	2013-2023 Cały okres	Poza rik: 2 105,85 zł W ramach rik: 157,04 zł Suma: 2 262,89 zł	Dla ODP liczby pacjentów, wizyt i koszty kilkakrotnie wyższe. Przy założeniu, że koszty w ramach ryczałtu i stawki kapitacyjnej są analogiczne jak poza ryczałtem i stawką kapitacyjną.
Podstawowa opieka zdrowotna	2013-2017	2015	Poza rik: -15,66 zł W ramach rik: 1,33 zł Suma: -14,33 zł	Koszty przypadające na OPD są istotnie niższe niż dla grupy kontrolnej, w dalszych latach ODP też znacznie rzadziej korzystają z usług POZ, można podejrzewać, że ODP mogą zbyt rzadko korzystać z usług POZ
Ratownictwo medyczne	2013-2023 Cały okres	Na podstawie liczby wizyt można podejrzewać, że cały okres, brak danych, ponieważ obowiązuje wyłącznie rik	Średnio 0,19 wizyty na osobę więcej w danym roku, 2,09 wizyty na przestrzeni analizowanego okresu. Zakładam koszt jednej wizyty 300 zł (typowy koszt karetkogodzinny) Zatem koszt dodatkowy to ok. 627 zł	W roku wystąpienia świadczenia związanego z przemocą 12,09 krotnie większa liczba wizyt. Do końca analizowanego okresu liczba wizyt co najmniej 1,8 krotnie większa
Rehabilitacja lecznicza	2013-2014; 2020	2013-2023	116,13 zł	Koszty najsilniej większe w latach 2013, 2014, 2019 i 2022
Świadczenia pielęgnacyjne i opiekuńcze w ramach opieki długoterminowej	2013-2021	2014-2021	98,95 zł	Liczba wizyt dla ODP w latach 2013-2017 ponad dwukrotnie większa, a w 2014 i 2016 roku ok. 4 krotnie
		Suma:	10 728,16 zł	

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Ministerstwa Zdrowia i danych Głównego Urzędu Statystycznego (liczba ludności).

W 2013 roku 86 797 osób było objętych procedurą Niebieskie Karty, w tym samym roku 3878 osoby miały sprawozdane świadczenia, które uznaliśmy za potencjalnie związane z przemocą domową. Jeśli założymy, że wszystkie osoby o sprawozdanych świadczeniach tego typu miały wszczętą procedurę Niebieskie Karty, to 4,47% z nich skorzystało z takich świadczeń. To zaś przekłada się na średnie koszty przypadające na osobę z wszczętą procedurą Niebieskie Karty wynoszące 479,55 zł na przestrzeni 10 lat po wystąpieniu przemocy. Niestety z powodu zmian w wycenach i dostępności świadczeń szacunek ten może być dla późniejszych lat zaniżony, co widać dobrze w przypadku kosztów bezpośrednich. Jeśli jednak analizujemy koszty dla osoby, u której wystąpiła przemoc w 2013 roku, to możemy założyć, że dodatkowe koszty wyniosły właśnie 10 728,16 zł na przestrzeni lat 2013-2023 (wliczając koszty bezpośrednie, ponieważ nie zostały one wykluczone z danych).

Poniżej zaprezentowano odrębną tabelę dla opieki psychiatrycznej i leczenia uzależnień oraz ratownictwa medycznego, ze względu na szczególnie wysokie liczby wizyt/koszty dla ODP występujące w tej grupie.

Tabela A4. Opieka psychiatryczna i leczenie uzależnień – dodatkowe informacje

Rok	Ilorotnie częściej ODP zostają pacjentem	Ilorotnie więcej wizyt przypada na ODP	Ilorotnie koszty przypadające na ODP są wyższe⁸⁰	O ile zł koszty przypadające na ODP są wyższe⁸¹
2013	3,17	3,76	5,23	240,16
2014	2,77	3,68	4,70	216,14
2015	2,56	3,20	4,14	191,95
2016	2,31	2,98	4,19	196,42
2017	2,09	2,53	3,91	188,23
2018	2,01	2,27	3,60	175,66
2019	2,03	1,99	3,98	206,30
2020	1,98	1,96	3,05	124,36
2021	1,89	1,78	3,32	162,13
2022	1,76	1,83	2,82	195,98
2023	1,72	1,93	2,56	208,52

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Ministerstwa Zdrowia.

Tabela 4. Ratownictwo medyczne - dodatkowe informacje

Rok	Ilorotnie częściej ODP zostają pacjentem	Ilorotnie więcej wizyt przypada na ODP
2013	10,14	12,09
2014	2,67	4,11
2015	2,37	3,71
2016	2,23	3,25
2017	2,15	3,09
2018	1,89	2,71
2019	1,73	2,37
2020	1,64	2,16
2021	1,66	2,15
2022	1,45	1,82
2023	1,61	2,00

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Ministerstwa Zdrowia.

80 Poza ryczałtem i stawką kapitaacyjną.

81 Poza ryczałtem i stawką kapitaacyjną.

LITERATURA

1. Alejo, Kavita (2014) "Long-Term Physical and Mental Health Effects of Domestic Violence, "Themis: Research Journal of Justice Studies and Forensic Science: Vol. 2 : Iss. 1, Article 5.; <https://doi.org/10.31979/THEMIS.2014.0205>; <https://scholarworks.sjsu.edu/themis/vol2/iss1/5>
2. Art 91 c Prawo o ustroju sądów powszechnych, w praktyce <https://wynagrodzenia.pl/moja-placa/ile-zarabia-prokurator>, dostęp: 19.12.2024
3. Art 91 Prawo o ustroju sądów powszechnych, w praktyce średnie stawki z: <https://www.gowork.pl/poradnik/23/zarobki/ile-zarabia-sedzia-zarobki-sedziow-w-polsce/> oraz <https://wynagrodzenia.pl/moja-placa/ile-zarabia-sedzia>, dostęp: 19.12.2024
4. Bo, L, Yating, P. Long-Term Impact of Domestic Violence on Individuals-An Empirical Study Based on Education, Health and Life Satisfaction. Behav Sci (Basel). 2023 Feb 7;13(2):137. doi: 10.3390/bs13020137. PMID: 36829366; PMCID: PMC9951938.
5. "Covid-19 and gender-based violence", dostęp 20.02.2025, https://eige.europa.eu/newsroom/covid-19/gender-based-violence?language_content_entity=en
6. Dane z Ministerstwa Sprawiedliwości za 2023 r. dotyczące wsparcia pieniężnego dla osób doznających przemocy.
7. European Institute for Gender Equality, The costs of gender-based violence in the European Union, (Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2021)
8. "How the COVID-19 lockdowns affected the domestic abuse crisis", dostęp 20.02.2025, <https://www.ukri.org/who-we-are/how-we-are-doing/research-outcomes-and-impact/esrc/how-the-covid-19-lockdowns-affected-the-domestic-abuse-crisis/>
9. <https://ciesielski-oczachowska.pl/porady/koszt-wynajecia-adwokata-w-sprawie-karnej/>, dostęp: 12.12.2024
10. <https://info.policja.pl/inf/organizacja/zarobki-policjantow/75476,Zarobki-policjantow-2023-r.html>, dostęp 12.12.2024
11. https://iris.who.int/bitstream/handle/10665/77431/WHO_RHR_12.43_eng.pdf;jsessionid=0DFB5BF3E9ABE-0A1BF63F73E9B22C3CA?sequence=1, dostęp 20.02.2025.
12. <https://isws.ms.gov.pl/pl/baza-statystyczna/opracowania-wieloletnie-dane-statystyczne>: Skazania prawomocne z oskarżenia publicznego – dorośli - wg rodzajów przestępstw i wymiaru kary (analiza przestępstw 207 kk) dostęp: 10.12.2024
13. <https://psychoterapia.plus/trening-zastepowania-agresji/>, dostęp: 19.12.2024
14. <https://public.sygnty.pl/zabezpieczenie-spoeczne/pomost-std/osystemie.>, dostęp 18.12.2024
15. <https://rynekpierwotny.pl/wiadomosci-mieszkaniowe/ile-kosztuje-utrzymanie-mieszkania-w-polsce/11570/>, <https://direct.money.pl/artykuly/porady/ile-kosztuje-wynajem-mieszkania>
16. <https://sip.lex.pl/akty-prawne/dzu-dziennik-ustaw/oplaty-w-sprawach-karnych-16788986>, dostęp 23.12.2024.
17. <https://sip.lex.pl/akty-prawne/dzu-dziennik-ustaw/oplaty-za-czynnosci-adwokackie-18236070>, dostęp: 19.12.2024
18. <https://statystyka.policja.pl/st/kodeks-karny/przestepstwa-przeciwko-7/63507,Znecanie-sie-art-207.html>, dostęp: 10.12.2024
19. <https://stronazdrowia.pl/ile-kosztuje-wizyta-u-psychologa-prywatnie-cena-za-pierwsze-spotkanie-i-kolejne-konsultacje-koszt-leczenia-dziecka-i-osoby/ar/c14-16462693>, dostęp 19.12.2024
20. <https://www.bankier.pl/wiadomosc/Diagnoza-spektrum-autyzmu-kosztuje-blisko-2-tys-zi-NFZ-wycenia-ja-na-10-razy-mniej-8693739.html#:~:text=AOTMiT%20por%C3%B3wna%C5%82a%20ceny%20komercyjnej%20C%20z,%20C%20natomiast%20najwy%C5%BCsza%20%2D%203150%20z%C5%82.>, dostęp 19.12.2024
21. <https://www.dzienchorobrzadkich.pl/ile-kosztuje-leczenie-depresji/#:~:text=Przeci%C4%99tnie%20miesi%C4%99czny%20koszt%20lek%C3%B3w%20przeciwdepresyjnych%20w%20Polsce%20wynosi,pacjent%20wymaga%20specjalistycznego%20leczenia%20lub%20stosowania%20nowoczesnych%20preparat%C3%B3w>, dostęp: 19.12.2024
22. <https://www.jobted.pl/wynagrodzenie/pracownik-socjalny>, dostęp 18.12.2024
23. <https://www.niebieskalinia.pl/file/news/Raport-Czarna-Ksiega-2021.pdf>, dostęp 3.03.2025

24. <https://www.oferteo.pl/artykuly/ile-kosztuje-porada-prawna#:~:text=%C5%9Arednia%20stawka%20godzi-nowa%20w%20Polsce%20wynosi%20od%20200,skomplikowania%20sprawy%2C%20dziedzina%20pr-awa%2C%20a%20nawet%20zamo%C5%BCno%C5%9B%C4%87%20klienta.> dostęp: 19.12.2024
25. <https://www.science.org/content/article/primed-addiction>, dostęp: 19.12.2024
26. <https://www.sw.gov.pl/strona/Statystyka> Tab. 14 „Orzeczenia wykonywane wg rodzajów przestępstw (określonych w kodeksie karnym z 1997 r.)” w dniu 31.12. danego roku, dostęp: 12.12.2024
27. <https://www.sw.gov.pl/strona/Statystyka> Tabl. 84 Wydatki na utrzymanie jednego osadzonego w 2023 roku (budżet krajowy oraz budżet śr. unijnych), dostęp: 19.12.2024
28. Kennedy, A. C., & Prock, K. A. (2018). “I Still Feel Like I Am Not Normal”: A Review of the Role of Stigma and Stigmatization Among Female Survivors of Child Sexual Abuse, Sexual Assault, and Intimate Partner Violence. *Trauma, Violence, & Abuse*, 19(5), 512-527. <https://doi.org/10.1177/1524838016673601>
29. Kołodziejczak, S., Terelak, A., Bulsa, M., Domestic violence against seniors in rural areas of West Pomerania, Poland. *Ann Agric Environ Med*. 2019; 26(1): 92–96. doi: 10.26444/aaem/92208
30. Mahase, E., Covid-19: EU states report 60% rise in emergency calls about domestic violence, *BMJ* 2020; 369 dostęp 20.02.2025, doi: <https://doi.org/10.1136/bmj.m1872>
31. Makaruk, K., Drabarek, K., Popyk, A., Wójcik, S, Diagnoza przemocy wobec dzieci w Polsce 2023 (Warszawa: Fundacja Dajemy Dzieciom Siłę, 2023)
32. O przemocy wobec seniorów - posiedzenie Komisji Ekspertów ds. Osób Starszych”, dostęp 1.03.2025, <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/o-przemocy-wobec-senior%C3%B3w-posiedzenie-komisji-ekspert%C3%B3w-ds-os%C3%B3b-starszych>
33. Oliver, R., Alexander, B., Roe, S., Wlasny, M., The economic and social costs of domestic abuse, (Home Office: 2017)
34. Ostaszewski, P., Włodarczyk-Madejska, J., Joński, K., Koszty postępowań sądowych w sprawach rozwodowych. Koszty przedstawione w tabeli dotyczą kosztów dla budżetu państwa typowego postępowania rozwodowego dla 2016 roku.
35. Ribero, R., Sánchez, F., Determinants, effects and costs of domestic violence, (CEDE, 2005), ISSN 1657-7191
36. Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie, <https://sip.lex.pl/akty-prawne/dzu-dziennik-ustaw/oplaty-za-czynnosci-adwokackie-18236070>, dostęp: 19.12.2024
37. Ruschmeier, R., Ornig, N., Gordon, J., Himbert, E., Ogarev, A., Weis, S., Kostenstudie zum Hilfesystem für Betroffene von häuslicher und geschlechtsspezifischer Gewalt, (Berlin: Bundesministerium für Familie, Senioren, Frauen und Jugend, 2023)
38. Siltala, H., Hisasue, T., Hietamäki, J., Saari, J., Laajasalo, T., October, M., Laitinen, H.L., Raitanen, J., Domestic violence-related use of services and the resulting costs in health, social and legal services, (Helsinki: Prime Minister’s Office, 2023)
39. Skaperdas, S., Soares, R., Willman, A., Miller, S.C., The costs of violence, (Washington: Social Development The World Bank, 2009)
40. Springer, K., Sheridan, J., Kuo, D., Carnes, M., Long-term physical and mental health consequences of childhood physical abuse: Results from a large population-based sample of men and women, *Child Abuse & Neglect*, Volume 31, Issue 5, 2007, Pages 517-530, ISSN 0145-2134, <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2007.01.003>
41. Więcek-Durańska, A., Szuszman, K., Europejskie badanie przemocy uwarunkowanej płcią (GDV) raport z badań polskich (Warszawa: Eurostat, 2024) .

